
Forord

Rapporten er laget på oppdrag for Kommunalavdelingen i Kommunal- og regionaldepartementet. Hensikten er å gi informasjon om dynamikken bak befolkningsutviklingen i kommunene, egnet for å vurdere justeringer av kommunenes inntektssystem. Dette er et apparat for tildeling av rammetilskudd til kommunene, som bygger både på alderskriterier knyttet til kommunenes befolkningssammensetning og på folketallsnivået totalt.

Ulik befolkningsutvikling genererer forskjellige utgiftsbehov i inntektssystemet. For kommuner med utsikt til raske endringer vil behovet for å gjøre justeringer i systemet være størst. Rapporten konsentrerer seg derfor mest om kommunene som har utsikt til sterkest vekst og sterkest tilbakegang i løpet av det første tiåret på 2000-tallet. Det er laget en klassifisering av kommunene som både tar hensyn til størrelsen av vekstutsiktene totalt og hvordan de ser ut til å ville fordele seg over alder. I tillegg er det også utarbeidet en indikator som karakteriserer utviklingen i hver enkelt kommune.

Det presenteres utsikter for alle landets kommuner. Tall for samtlige kommuner befinner seg i vedleggstabeller. Klassifiseringen og karakteriseringen av kommunene er laget slik at det er enkelt å undersøke hvilke kommuner en gitt kommune kan sammenligne seg med.

Vekstutsiktene er anslått ved hjelp av såkalt "utsiktsanalyse". Dette er et enkelt hjelpemiddel som baserer seg på tidligere befolkningsutvikling, knyttet til livsfaseutvikling og forholdet mellom historiske kullstørrelser på ulike alderstrinn. Utsiktene er beregnet i to versjoner som har litt ulike tolkninger. Den første gir utsikter, slik de i et tiårsperspektiv ser ut i utgangspunktet. I den andre versjonen trekkes det inn mer kortsiktige trender for årskull som er inne i hver av de aktuelle livsfasene. Tall for begge versjonene er publisert, og forskjellene som også har en egen tolkning, er systematisert ved hjelp av en egen indikator. Den angir om vekst og fall ligger an til å styrkes eller svekkes, og om hvordan de kortsiktige trendene eventuelt vil kunne påvirke dette videre, hvis de tolkes som en varig trend.

Oslo, august 2001

Arne Tesli

Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	3
Sammendrag	4
1 Innledning	6
1.1 Informasjon om kommunenes befolkningsutsikter som grunnlag for å vurdere justeringer i inntektssystemet	6
1.2 Vekst og tilbakegang i kommunene studert ved hjelp av utsiktsanalyse	7
1.3 Litt om analyseplan og om tolkning av resultater	9
1.4 Kommunene med utsikt til mest oppgang og mest nedgang gjennom første tiår på 2000-tallet	11
1.5 Oversikt over tabeller i vedlegg	13
2 Klassifisering og karakterisering av kommunene	14
2.1 Aldersindekser	14
2.2 Inndeling i vekstklasser og struktur kategorier	14
2.3 Indikatorer for karakterisering av kommunenes vekstutsikter for de ulike opp- og nedgangsbølgene	15
2.4 Tolkning av forskjeller mellom tall for registrerte, utgangsbaserte og trendbaserte vekstanslag	17
2.5 Om tolkbarheten av utsiktene for kommuner som har hatt grense- regulering på 1990-tallet	19
3 Identifikasjon og kjennetegn ved kommunene med sterk vekst	20
3.1 Kommuner med utsikt til jevn vekst over aldersskalaen	20
3.2 Kommuner med utsikt til sterkest vekst for de unge	21
3.3 Kommuner med utsikt til sterkest vekst for de eldre	23
3.4 Kommuner med utsikt til ujevn og lite systematisk vekst etter alder	25
3.5 Kommuner med moderat vekst	26
4 Identifikasjon og kjennetegn ved kommunene med størst tilbakegang	28
4.1 Kommuner med utsikt til jevn tilbakegang over aldersskalaen	28
4.2 Kommuner med utsikt til mest markert tilbakegang for de unge	29
4.3 Kommuner med utsikt til mest markert tilbakegang for de eldre	31
4.4 Kommuner med utsikt til sterk, men ujevn tilbakegang etter alder	32
4.5 Kommuner med moderat tilbakegang	33
Litteratur	35
Vedlegg 1 Begreper, ord og uttrykk	36
Vedlegg 2 Tabellsett 1. Noen oppsummeringer	40
Vedlegg 3 Tabellsett 2. Hovedtall for kommunene	43
Vedlegg 4 Tabellsett 3. Utsikter for aldersgruppene	83

Tabelloversikt

Tabell 1.1	<i>Aldersgrupper med utsikt til vekst og nedgang på landsbasis i perioden 1999-2009. ....</i>	9
Tabell 1.2	<i>De 20 kommunene med sterkeste vekst på 1990-tallet, og deres rangering etter utsiktene for det første tiåret på 2000-tallet å dømme. To anslag. ....</i>	12
Tabell 1.3	<i>De 20 kommunene med sterkeste tilbakegang på 1990-tallet, og deres rangering etter utsiktene for det første tiåret på 2000-tallet å dømme. To anslag. ....</i>	12
Tabell 2.1	<i>Antall kommuner i grupper etter vekstklasse og strukturkategori .....</i>	17
Tabell 2.2	<i>Kommuner berørt av grenseregulering mellom 1990 og 2000. ....</i>	19
Tabell 3.1	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 17 kommunene som hadde sterkeste vekst på 1990-tallet, og med utsikt til jevn vekst over aldersskalaen framover. ....</i>	21
Tabell 3.2	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 7 kommunene som hadde sterkeste vekst på 1990-tallet, med utsikt til høy vekst spesielt for barn og ungdom. ....</i>	22
Tabell 3.3	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 16 kommunene som hadde sterkeste vekst på 1990-tallet, med utsikt til høy vekst spesielt for de eldre. ....</i>	24
Tabell 3.4	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 9 kommunene som hadde sterkeste vekst på 1990-tallet, men med usystematiske og ujevne utsikter over aldersskalaen. ....</i>	25
Tabell 4.1	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 10 kommunene som hadde sterkeste tilbakegang på 1990-tallet, og med utsikt til jevn tilbakegang framover. ....</i>	29
Tabell 4.2	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 15 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, og med sterkeste nedgangsutsikter for de unge framover. ....</i>	30
Tabell 4.3	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 6 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, med sterkeste nedgangsutsikter for de eldre framover. ....</i>	31
Tabell 4.4	<i>Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 15 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, og med ujevn nedgangsprofil etter alder framover. ....</i>	33

Sammendrag

Kjetil Sørli

Kommunedemografi

Klassifisering og karakteristikk av befolkningsutviklingen i kommunene.

Utsikter for det første tiåret på 2000-tallet

NIBR prosjektrapport 2001:5

Kommunenes inntektssystem er et apparat for tildeling av rammetilskudd til kommunene. Systemet bygger både på alderskriterier og på kommunenes folketallsnivå totalt. Ulik befolkningsutvikling genererer forskjellige utgiftsbehov i inntektssystemet. Informasjon om dynamikken bak befolkningsutviklingen i kommunene gjør det mulig å vurdere om det er behov for justeringer av nøkler i systemet over tid. Dette gjelder naturligvis sterkest for kommuner med utsikt til rask vekst og for kommuner med utsikt til rask tilbakegang. Rapporten konsentrerer seg derfor mest om de kommunene som utsikter til størst endring for første tiår på 2000-tallet.

Ved hjelp av en spesiell indikator karakteriseres vekstutsikt og aldersstruktur i den enkelte kommune, på basis av tidligere alderssammensetning og på forholdet mellom kullstørrelser på samme alderstrinn til ulik tid. Klassifiseringen og karakteriseringen av kommunene er gitt i vedlegg på en måte som skal gjøre det er lett for en kommune å undersøke hvilke andre kommuner som denne kan sammenligne seg med, med hensyn til demografiske grunntrekk.

Rapporten gir en klassifisering av kommunene i 24 klasser. Bak denne ligger det for det første en skalering av utsiktene til vekst og tilbakegang i seks nivåer: sterk vekst, moderat vekst, svak vekst, svak tilbakegang, moderat tilbakegang, og sterk tilbakegang. For det andre er det koblet til en karakterisering av hvordan vekstutsiktene ser ut til å fordele seg på alder, med følgende fire kategorier: jevn vekst eller tilbakegang over aldersskalaen, endringene slår sterkest ut for den yngre delen av befolkningen, endringene slår sterkest ut for de eldre, vekst og tilbakegang rammer skjevt uten noen systematisk aldersprofil. Kombinasjonen av de seks vekstnivåene og de fire strukturkategoriene gir de 24 kommunegruppene. Rapporten fokuserer i egne kapitler spesielt på 49 kommuner som har utsikt til spesielt sterk vekst og på 46 kommuner som har utsikt til sterk tilbakegang. For de øvrige kommunene befinner alle indikatorer og utsiktsanslag seg i vedlegg.

En stor del av arbeidet har bestått i å utarbeide utsikter for alle landets kommuner, gjeldende for første tiår på 2000-tallet. Vekstutsiktene er utarbeidet ved hjelp av såkalt "utsiktsanalyse". Dette er et enkelt analyseapparat, som tar utgangspunkt i tidligere befolkningsutvikling knyttet til livsfaseutvikling og forholdet mellom størrelsen på ulike årskull i kommunene på ulike alderstrinn på to tidspunkter. Utsiktene er anslått i to versjoner. I den ene baserer anslagene seg på uendret flyttemfordeling gjennom alle tiårige livsfaser, slik de ble observert på 1990-tallet. Her antas altså at gjennomsnitts-

---

virksomheten av samfunns- og konjunkturutvikling på 1990-tallet fortsetter ufortrødent. I den andre versjonen trekkes det inn kortsiktige trender, observert for årskull som har påbegynt, men ennå ikke gjennomlevd de aktuelle tiårsfasene som betraktes. Disse trendene justerer de utsiktene som utviklingen i utgangspunktet peker mot.

Tall for begge versjonene er publisert og brukt som tolkingshjelp. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene er bearbeidet og framstilt ved en egen tresifret indikator. Denne angir for det første om vekst og fall ligger an til å styrkes eller svekkes, og for det andre om hvordan de kortsiktige trendene, hvis de fortsetter, kan virke inn på dette. Når det er store forskjeller på utsiktsanslagene fra de to versjonene, betyr det at de siste trendene avviker mye fra tidligere hovedutvikling. Om slike trender kan tolkes som varige, avhenger mye av vurderinger knyttet til lokalkunnskap (eks. Gardermo-effekten) og mer generelt til hvordan svingningene i de økonomiske konjunktorene kan ha påvirket flyttingene for de ulike årskullene på forskjellig måter tidligere.

Dødelighetsnedgangen i landet har vart lenge, og bør nok tolkes som vedvarende. Dette innebærer at den trendbaserte utsiktsanalysen generelt kan betraktes som mer realistisk enn den utgangsbaserte for de eldre aldersgruppene. Likevel finnes det en del kommuner som får redusert utsikt til eldrevekst når trendene tas i betraktning.

1 Innledning

1.1 Informasjon om kommunenes befolkningsutsikter som grunnlag for å vurdere justeringer i inntektssystemet

Kommunaldepartementets inntektssystem er et apparat for tildeling av rammetilskudd til kommunene. Tilskuddene avhenger av kommunenes utgiftsnivå, basert på oppgaver blant annet rettet mot ulike aldersgrupper. Utgiftsutjevningen i inntektssystemet er derfor knyttet både til totalfolketallet i kommunene og på aldersbaserte kriterier, og alderssammensetningen i kommunene betyr svært mye for hvordan disse utjevningene slår ut.

For kommuner i rask endring vil inntektssystemets fordelingsnøkler foreldes raskere enn for kommuner med en mer moderat befolkningsutvikling. Dette har departementet sett behov for å få mer kunnskap om. Et hovedsiktemål i dette prosjektet har derfor vært å identifisere og karakterisere sannsynlige vekst- og tilbakegangskommuner, slik at den utfordring som raske endringer kan representere for justering av nøkler i inntektssystemet kan baseres på kunnskap.

Den demografiske utviklingen i kommunene varierer naturligvis mye, både med hensyn til størrelse og sammensetning etter alder. Noen kommuner med høy vedvarende vekst vil normalt ha sterk en økning for barn og unge voksne, på grunn av mye familieinnflytting. Det finnes imidlertid også typiske vekstkommuner som i tiltakende grad vil få sin sterkeste økning i tallet på eldre, på grunn av at det var enda høyere tilflytting for noen tiår siden enn det er nå. Dette gjelder kommuner som hadde sin sterkeste familietilvekst på 1950- og 60-tallet. Mange omlandskommuner rundt de store byene er kommet inn i slik fase, med høyere eldrevekst enn ungdomsvekst. Generelt er det slik at når større årskull i en kommune etterfølger mindre årskull på de alderstrinn de står, skaper dette en vekst gjennom en demografisk dynamikk. Fenomenet representerer det vi kan kalle *den naturlig vekstkraften* i befolkningen (Sørli 1995).

Om det ligger an til oppgang eller nedgang i ulike aldersgrupper i en kommune, skriver seg i utgangspunktet fra eksisterende forskjeller i de lokale kullstørrelsene. Faktoren gir et grunnleggende bidrag til kommende befolkningsutvikling. For aldersklasser med lite flytting vil store forskjeller i årskullene nesten alene dimensjonere utviklingen videre.

Tilsvarende demografisk dynamikk gjelder også for kommuner som er i rask nedgang. Mange kommuner har på 1990-tallet hatt en sterk og vedvarende tilbakegang for barn og unge, ikke bare på grunn av økende fraflytting, men fordi det over lang tid stadig har blitt og fortsatt blir født færre barn i de mest typiske distriktkommunene i landet. Med stadig mindre deler av fødselskullet på landsbasis, og med nedgang i absolutt størrelse, vil disse kommunene selv uten flytting i det lange løp få stadig færre barn og unge på hvert aldersstrinn. Den naturlige vekstkraften er da negativ, vi kan kalle det en *naturlig vekstsvikt*. I ganske mange kommuner betyr naturlig vekstsvikt stadig mer for folketallsnedgangen

enn den fraflyttingen som skjer. På 1990-tallet hadde 230 av landets 435 kommuner tilbakegang i folketallet.

Det finnes en del kommuner med tilbakegang som i økende grad vil få størst nedgang blant de eldre. Dette er kommuner hvor det historisk har utviklet seg en skjev aldersfordeling med mange gamle, slik at det vil forventes uforholdsmessig mange dødsfall i løpet av en periode. Økende levealder har gjennom mange år forsinket denne prosessen, og ført til at folketallet i mange distriktskommuner ikke har gått så mye tilbake som det opp gjennom årene er blitt spådd. I stedet for folketallsnedgang har dette ført til en stadig sterkere aldring av lokalbefolkningene – på folkemunne kalt ”forgubbing”, et ord som nesten er blitt stuerent i løpet av det siste tiåret.

Mange kommuner har kommet til et punkt hvor en ytterligere skjevhetsutvikling i aldersstrukturen av denne type ikke lenger kan skje, og økende tall på døde i stedet vil måtte gi bidrag til en raskere nedgangstakt i folketallet enn tidligere. Dynamikken gir da den motsatte effekten i forhold til tidligere, ved at folketallsnedgangen skyter fart i kombinasjon med at aldersprofilene begynner å bli rettet, opp i stedet for ytterligere skjevhetsutvikling.

Foruten å identifisere de mest sannsynlige vekst- og tilbakegangskommunene har vi derfor villet karakterisere kommunene etter hvor på aldersskalaen de sterkeste vekst- og tilbakegangstendensene ser ut til å komme. Vi opererer med fire karakteristiske typer. To av typene har vi vært inne på, nemlig om det ligger an til spesiell vekst eller nedgang for barn og unge, eller om utslagene spesielt ser ut til å berøre de eldre. Barn/ungdom og eldre er som kjent de to hovedgruppene som kommunenes utgifter spesielt rettes mot.

En tredje og mer vanlig mulighet er at befolkningsutsiktene som øynes ligger an til å ville slå mer eller mindre jevnt ut over aldersskalaen, mens den fjerde og siste muligheten er at den motsatt ser ut til å slå ut skjevt og usystematisk. For kommuner i siste kategori, som det også er ganske mange av, er forklaringen ofte være at det har utviklet seg en utypisk alderssammensetning, som regel på grunn av sterke vekslinger i utviklingskreftene tidligere. Et eksempel på slik veksling kan være at det har vært en konsentrert tilflytting i en avgrenset periode, kanskje i forbindelse med en spesiell utbygging innen industri eller næringsliv (jfr. Gardermo-utbyggingen). Det kan også skyldes nyetableringer av mange unge på en gang på et nytt boligfelt. Slik vekst oppstår brått og vil plutselig også ta slutt når alle de nye boligene er fylt opp. Jo mindre kommuner vi ser på, jo større utslag av denne type vil vi kunne finne.

Det finnes kommuner på Sørlandet og Vestlandet hvor det over lang tid har utviklet seg spesielle generasjonseffekter av denne type med røtter langt tilbake i tid, ved at vi også finner at barn og barnebarn av unormalt store grupper eldre er i overvekt. Noen steder kan nok forklaringen være at boligbyggingen i et byområde på et visst tidspunkt skred over til en nabokommune, mens det andre steder kan ha skjedd i forbindelse med lokaliseringer av en eller annen sort, som fikk virkning sterkt konsentrert i tid.

1.2 Vekst og tilbakegang i kommunene studert ved hjelp av utsiktsanalyse

Foruten å klassifisere kommunene etter utsikter for vekst og tilbakegang, og å ville karakterisere aldersprofilene for disse utsiktene nærmere, har vi også i oppdrag å tallfeste anslag for utviklingen for det første tiåret på 2000-tallet. Her bruker vi en spesiell teknikk som kalles utsiktsanalyse (Sørli 1995, Juvkam og Sørli 2000). Dette er en metode som rendyrker den informasjonen som følger av at størrelsesforholdet mellom årskullene

varierer, og som spesielt fokuserer og formidler at det er store regionale variasjoner i disse størrelsesforholdene. Forholdet mellom årskullstørrelser henspeiler direkte på begrepet naturlig vekstkraft og vekstsvikt, som vi var inne på i forrige avsnitt: Når nye årskull fra år til år rykker opp på forgjengernes alderstrinn, skapes det en løpende demografisk dynamikk som det ikke er så vanskelig å studere framtidige virkninger av.

Konkret består teknikken i "å sikte" et visst antall år fram. Utsiktene tidfestes her til utgangen av 2009, basert på situasjonen ved utgangen av 1999, altså ti år før. Vi lager altså befolkningsutsikter for kommunene for første tiår på 2000-tallet. Alle årskull skal i dette tiåret gjennomleve aldersfaser av ti års lengde, nullåringene gjennom fasen 0-10 år, ettåringen gjennom fasen 1-11 år osv. De flyttetap og flyttegevinster som vil finne sted i løpet av disse tiårsfasene, kan tolkes i relasjon til de utsikter vi finner. Metoden er slik at det som vil komme av avvikende utvikling i flytting og dødelighet gjennom hver slik tiårig aldersfase i dette tiåret, sett i forhold til tilsvarende resultater av forløpene for hvert kull som gjennomlevde tilsvarende fase i siste tiår (1989-1999), det er endringer som bidrar til at utsiktene ikke realiseres til fulle. Repeteres derimot endringstakten gjennom en tiårsfase helt nøyaktig, slår utsiktsanalysen nøyaktig til. Avvik i livsløpsutvikling gir dermed data for å kunne vurdere justeringer av utsiktene løpende.

Denne metoden har både fordeler og svakheter, sammenlignet med mer tradisjonelle framskrivingsmetoder. Den viktigste fordel er knyttet til at det her korrigeres for mye av den midlertidige utakten som oppstår mellom årskull i løpet av en aldersfase, som skyldes at flytteatferden ikke nødvendigvis gjennomføres i akkurat samme alder fra årskull til årskull. Når vi ser livsfaser av flere års lengde i sammenheng, får vi kumulert effekter av flytting og dødelighet som fases ulikt innen hver av tiårsfasene (Sørli 1995). Den største svakheten ved metoden er at den ikke bygger på en eneste antakelse eller forutsetning. Derfor var den i utgangspunktet heller ikke ment som en metode for å "framskrive" folketall, på den måten som for eksempel SSBs modell BEFREG gjør.

Metoden hadde i utgangspunktet to andre siktemål. Det første er å illustrere figurlig, helt enkelt og litt grovt, hva det kan ligge an til av befolkningsendring på ulike deler av aldersskalaen på kort eller mellomlang sikt (5-10 år), og å få fram regionale forskjeller ved disse utsiktene slik de framtrer i utgangspunktet. Dette siktemålet er pedagogisk, myntet på å formidle veldefinert, men for de fleste litt utilgjengelig demografisk kunnskap på en enkel måte. Her gjøres det ikke nødvendigvis forsøk på å gi tallmessige og helt presise presentasjoner av utsiktsanslagene, poenget er kun å skissere bilder.

For mange interesser og formål er en slik formidling mer enn nok. På den måten får man for eksempel både godt illustrert den markerte tilbakegangen som vil komme i den unge voksegenerasjonen i landet i dette tiåret, og gitt et dekkende inntrykk av hvor regionalt skjevt denne nedgangen vil slå inn. Fra det samme bildet kan det også avledes at det nå er 40-50 år siden vi sist hadde en tilsvarende tilbakegang for gruppen som skal opp i de voksne rekker. Videre ser man av bildet at det ligger an til en ekstrem sterk vekst i tallet på personer i 60-årene, noe som skyldes at den store etterkrigs generasjonen som nå skal opp i denne alderen avløser de små kullene som var født på slutten av 1930-tallet. Disse, som også er mindre enn kullene født på 1920-tallet, kommer på sin side opp i 70-årene, noe som vil bidra til tilbakegang i denne aldersgruppen, osv. - Som vi skal se, har vi i dette prosjektet brukt de bølgegangene som kommer fram på et slikt landsbilde, til å strukturere hvordan vi går fram for å analysere variasjonene på kommunenivå.

Den andre hensikten med å bruke utsiktsanalyse som en metode er mer analytisk. De vekstprosentene som konkret og presist kan avledes gjennom forholdstall knyttet til kullstørrelser regionalt og på hvert alderstrinn (eller for aldersgrupper), de representerer på hvert trinn nullpunktet for å kunne måle det kumulerte avviket i de endringer som det

kommende årskullet vil stå for gjennom den tiårsfasen det har foran seg. Hvis et årskull gjennom en tiårsfase blir tappet ut eller bygget opp gjennom flytting i nøyaktig samme grad som årskullet som sist gjennomløp den samme tiårsfasen, da vil det prosentvise vekstanslaget som utsiktsanalysen gir, som sagt slå nøyaktig til. Avviket veksten eller tilbakegangen med et visst antall prosentpoeng, er den analytiske sammenhengen slik at utsiktsanslaget vil justeres proporsjonalt med dette. Denne egenskapen ved metoden gjør at alle utsiktsprosjenter foruten å kunne tolkes som anslag også kan representerer etterprøvbare måltall. Ønsker en kommune en bedring i flyttetapet gjennom en gitt fase på så og så mange prosentpoeng, kan det regnes ut konkret hva dette betyr for endringen i den tilhørende utsiktsprosenten. Avvik fra så vel utsiktsanslaget i utgangspunktet som et stipulert måltall gjennom perioden kan senere tolkes i lys av hvordan flyttestruktur utviklingen faktisk ble. Det er også mulig å vurdere realismen ved slike måltall, ut fra de variasjonene man har sett i resultatene av forløp gjennom tilsvarende aldersfaser for tidligere årskull tidligere.

I dette som i andre prosjekter har vi blitt bedt om å tilføye et tredje siktemål for utsiktsanalysen, nemlig å bruke den som en "framskrivingsteknikk". Utsiktsprosentene, målt som forholdstall mellom årskull født med ti års mellomrom, multipliseres da med folketall registrert ved utgangen av 1999.

I forbindelse med dette nye siktemålet har vi laget en utvidet versjon av utsiktsanalysen. I tillegg til å basere oss på den opprinnelige teknikken, som kun anslår utsikten for hvert årskull i utgangspunktet, basert på uendrete flyttetap/flyttegevinster og dødelighet for tidligere årskull, trekker vi nå inn utviklingstrekkene for flere årskull simultant. Det er til en hver tid ni kull som er inne i hver av de tiårsfasene vi betrakter. I den grad disse har registrerte avvik fra det siste årskullet som har gjennomlevd fasen fullstendig, så langt inn i fasen som hvert av dem er kommet, vil avvikene bli tolket som uttrykk for en trend. På den måten opererer vi med to versjoner av utsiktsanalysen i dette prosjektet, det vi kan kalle *utgangsbaserte utsikter*, og det vi kan kalle *trendbaserte utsikter*. For alle kommuner publiseres begge typer anslag. Det er redegjort for denne modifiseringen, både teknisk og i større detalj, i kapittel 7 i Juvkam og Sørli (2000).

1.3 Litt om analyseplan og om tolkning av resultater

Basisperiode for utsiktanalysene er tiårsperioden 1989-1999. Analysene har vært gjort i to hovedtrinn. Forut for disse har vi med utgangspunkt i en utsiktsanalyse på landsnivå, identifisert og avgrenset aldersgrupper i befolkningen med utsikt til oppgang, og grupper med utsikt til nedgang. Sju aldersgrupper framkom, identifisert som vist i tabell 1.1. Anslagene for oppgang og nedgang på landsnivå brukes som referansenivå for kommunene.

Tabell 1.1 *Aldersgrupper med utsikt til vekst og nedgang på landsbasis i perioden 1999-2009.*

Alder i 1999	Alder i 2009	Utsikt til endring på landsnivå
	0-9 år	-6.2 %
0-13 år	10-23 år	+13.1 %
14-25 år	24-35 år	-15.5 %
26-42 år	36-52 år	+7.0 %
43-60 år	53-70 år	+27.8 %
61-73 år	71-83 år	- 14.8 %
74-89 år	84-99 år	+15.0 %

Barn som i 2009 vil være i alder 0-9 år, var ennå ikke født i 1999. Utsiktsanalysen kan dermed ikke uten videre brukes til å lage anslag for denne gruppen, siden metoden utelukkende baserer seg på kullstørrelser fra foregående tiår. Anslaget som viser utsikt til tilbakegang på 6.2 prosent i aldersgruppen 0-9 år, er derfor gjort på en noe annen måte, nemlig ved utsiktsanalyse for disse barnas potensielle mødre, vektet med aldersspesifikke fruktbarhetsrater på landsnivå i 1999 (se også Juvkam og Sørлие, 2000). Dette gjøres for hver kommune i analysene. Bak utsikten til tilbakegangen på 6.2 prosent i denne barnegruppen ligger det dermed implisitt en forutsetning om uendret fruktbarhet. Grunnen til at det blir en tilbakegang, er kun de sterke nedgangsutsiktene for den gruppen av kvinner som står for tur til å få flest barn i tiårsperioden (nedangsutsikter for alle aldersklasser i sjiktet 24-35 år i 2009). Færre potensielle mødre gir altså færre potensielle barn i det kommende tiåret.

For utsiktene på landsbasis spiller det for de fleste alderstrinn og aldersgrupper ingen rolle om vi bruker utsiktene slik de framtrer i utgangspunktet, eller om vi bruker de trendbaserte anslagene. En svak økning i nettoinnvandringen til landet i løpet av 1990-tallet gir en trendøkning på 1-2 prosentpoeng for noen få årskull. For aldersgruppen 74 år og over betyr imidlertid økende levealder noe mer. Utsikten til 15 prosent vekst i utgangspunktet vil kunne heves til omtrent 20, hvis den langsiktige tendensen til nedgang i dødeligheten fortsetter fram til utgangen av 2009.

De innledende analysene danner utgangspunkt for en rangering av kommunenes vekstpotensial, både totalt og for hver av de sju aldersgruppene tabell 1.1 omfatter. Rangeringen etter totalvekst i perioden 1989-1999 er videre brukt til å klassifisere kommunene i seks vekstklasser, og utsiktene for de ulike aldersklassene er for hvert vekstnivå brukt til å underklassifisere i fire strukturkategorier, slik vi har vært inne på tidligere.

På annet hovedtrinn har vi laget utsiktsanalyser i begge versjoner (både utsikt i utgangspunktet og utsikt med trendutvikling lagt til grunn) for hver kommune, spesifisert på inntektssystemets seks aldersgrupper, som er 0-5 år, 6-15 år, 16-66 år, 67-79 år, 80-89 år, og 90 år og over. For utsikten til opp- og nedgang i befolkningen i kommunene totalt er det også laget en egen karakteristikk av forskjellen mellom de to utsiktsanslagene, som kan gi hjelp til å tolke hva forskjellen muligens består i. De to anslagene kan generelt oppfattes som et mulighetsintervall. Store forskjeller mellom dem (bredt intervall) betyr som regel at nye trender har fått godt tak i utviklingen, mens små forskjeller betyr at utviklingen snarere har gått sin jevne gang. Det er imidlertid ikke sikkert at store trendutslag må tolkes som varige. I mange tilfelle kan de i større grad være utslag av midlertidighet. For noen unge årskull kan det ha oppstått en forsert utvikling i flytteaktiviteten i forhold til forgjengerne, på grunn av økt tilgang til arbeid i høykonjunkturperioden på slutten av 1990-tallet. For andre og litt eldre årskull kan det motsatt skyldes at gamle forskjeller, som i sin tid oppsto ved forsinkelser i aktiviteten fra lavkonjunkturperioden tidligere på 1990-tallet, er blitt utjevnet når de økonomiske konjunkturerne bedret seg. For folk i ulike livfaser kan altså trendene måtte tolkes forskjellig.

Litt generelt kan vi si at flyttetrendene for mange grupper i størst grad antakelig kan tolkes som midlertidige, siden det gjennom lavkonjunkturer tidligere på 1990-tallet hadde bygget seg opp en del store forskjeller fra årskull til årskull av den type vi har beskrevet.. Stadig flere i hvert kull brukte lenger tid på å komme i arbeid og bli etablert med egen bolig og stifte familie osv. Forskjeller av denne type er i stor grad blitt utjevnet igjen senere på 1990-tallet, noe som trendutviklingen i de kortere delfasene fanger opp. Den store flytteboomen i 1996-97 kan i hovedsak forklares ut fra en slik betraktning, for en god del av årskullene som hadde påbegynt flytteprosessen sine før 1995. Med dødelig-

hetsutviklingen er det derimot helt annerledes. Stadig lavere dødelighet representerer en varig eller mer vedvarende trend.

Det finnes en del unntak fra begge disse hovedreglene. For kommunene med utsikter til aller sterkest vekst og nedgang vil vi komme tilbake med flere kommentarer og fortolkninger etter hvert. Ikke minst er det nødvendig å trekke inn lokalkunnskap når resultatene skal tolkes. For eksempel er ett spørsmål knyttet til utbyggingen av flyplassen på Gardermoen. Alle kommunene på Øvre Romerike har fått utsiktsanslagene sine sterkt påvirket av trendene. Innebærer dette en varig trend, eller er det i større grad et midlertidig utslag, mest knyttet til etablering og oppstart av flyplassvirksomheten?

I kapittel 3 og 4 kommer vi med noen mulige fortolkninger for en del av kommunene, basert både på den generelle kunnskapen om utakt som har oppstått mellom årskull, og på mer spesifikke analyse gjort på aggregert regionalt nivå. Slike analyser lar seg også gjennomføre for kommuner, blant annet ved hjelp av metoder som er beskrevet i "Regional demografi" (Sørli 1995). Konkret er dette demonstrert nærmere i en rapport om utviklingen i de fire største storbyregionene (Juvkam og Sørli 2000). Det har ført for langt å forfølge dette videre for de enkelte kommunene i dette prosjektet.

1.4 Kommunene med utsikt til mest oppgang og mest nedgang gjennom første tiår på 2000-tallet

I kapittel 2 introduseres noen indikatorer som for uten å gi informasjon om dynamikken bak befolkningsutviklingen i kommunene, i seg selv også brukes til å klassifisere kommunene langs et par viktige dimensjoner. Første dimensjon er i hvilken grad kommunene ligger an til å få mye vekst eller tilbakegang. Siden det er befolkningsutviklingen i kommunene med utsikter til sterkest endring som først og fremst utfordrer inntektssystemet, rettes oppmerksomheten spesielt mot disse i denne rapporten. Kommunene med utsikter til sterkest vekst omtales i kapittel 3 og kommunene med utsikter sterkest tilbakegang i kapittel 4.

Tabell 1.2 og 1.3 viser oversikt over de 20 kommunene med aller sterkest vekst og aller sterkest tilbakegang på 1990-tallet, henholdsvis. Det indikeres også i hvilken grad utsiktsanalysene antyder om kommunenes plassering vil kunne beholdes gjennom første tiår på 2000-tallet. Antydningen gis ved *rangnummer* fra 1 til 435. Dette er kommunens plassering når veksten for folketallet totalt blir rangert.

Første siffer i nummeret som er anført i kolonnen for *kommunegruppe* i oversiktene på de to neste sidene, refererer til vekstklassenummer. Det andre sifferet refererer til det som i neste kapittel blir introdusert som strukturkategori. Dette er en indikator (fra 1 til 4) som sier noe om hvordan den forventede veksten eller tilbakegangen ser ut til å skulle fordele seg over aldersskalaen, jfr, kapittel 2.

Av de 20 kommunene med sterkest vekst på 1990-tallet finner vi 15 omlandskommuner til en av landet fem største byer - pluss Tromsø, som rommer sitt eget omland. Av de 20 med størst tilbakegang er så godt som alle små distriktskommuner, og 18 av dem ligger i landets fire nordligste fylker. I klassifiseringen som presenteres senere, framgår at i alt 49 kommuner klassifiseres som kommuner med utsikt til sterk vekst, og 46 som kommuner med utsikt til sterk tilbakegang for kommende tiår (fram mot utgangen av 2009).

Tabell 1.2 *De 20 kommunene med sterkeste vekst på 1990-tallet, og deres rangering etter utsiktene for det første tiåret på 2000-tallet å dømme. To anslag.*

Nummer	Navn	Rang, 90-tallet	Rang, utsikt i utgpkt	Rang, utsikt m trend	Kommune-gruppe
0215	Frogn	1	1	5	11
1246	Fjell	2	6	8	11
1432	Førde	3	8	20	11
1122	Gjesdal	4	7	15	11
0618	Hemsedal	5	3	3	12
1142	Rennesøy	6	5	4	12
0234	Gjerdrum	7	9	2	13
1124	Sola	8	14	41	11
1102	Sandnes	9	12	19	11
1018	Søgne	10	10	9	11
0941	Bykle	11	4	78	14
0220	Asker	12	15	16	13
0216	Nesodden	13	20	13	11
1256	Meland	14	11	11	12
1902	Tromsø	15	22	58	11
1120	Klepp	16	19	18	11
0723	Tjøme	17	13	14	14
1663	Malvik	18	16	38	14
1127	Randaberg	19	24	52	11
0233	Nittedal	20	29	10	13

Tabell 1.3 *De 20 kommunene med sterkeste tilbakegang på 1990-tallet, og deres rangering etter utsiktene for det første tiåret på 2000-tallet å dømme. To anslag.*

Nummer	Navn	Rang, 90-tallet	Rang, utsikt i utgpkt	Rang, utsikt m trend	Kommune-gruppe
1917	Ibestad	435	435	433	62
2017	Kvalsund	434	432	427	62
1739	Røyrvik	433	433	434	64
2018	Måsøy	432	434	432	62
1940	Kåfjord	431	428	425	62
1740	Namsskogan	430	431	385	62
1915	Bjarkøy	429	427	321	64
2022	Lebesby	428	430	399	62
1412	Solund	427	422	424	64
1755	Leka	426	424	420	64
1845	Sørfold	425	425	422	61
1926	Dyrøy	424	420	405	61
2014	Loppa	423	429	417	64
1571	Halsa	422	412	419	61
1927	Tranøy	421	426	387	62
1749	Flatanger	420	413	416	61
1867	Bø	419	421	409	61
1849	Hamarøy	418	411	418	63
1851	Lødingen	417	417	407	62
1857	Værøy	416	415	408	64

1.5 Oversikt over tabeller i vedlegg

Vedleggstabellene er samlet i tre sett (vedlegg 2-4). Det første inneholder fem små oversiktstabeller over resultatet av utsiktanalysene på aggregerte regionale nivå. Det andre settet inneholder fire tabeller som til sammen gir alle indikatorer og klassifiseringer for kommunene, pluss resultatet av utsiktanalysene for folketallet i kommunene totalt. To og to av disse tabellene har analogt innhold, men kommunene presenteres i forskjellige rekkefølger. Dette er gjort for å øke lesbarheten, slik at kommunene lett kan sammenlignes og lett kan finnes igjen. Det tredje tabellsettet inneholder to små og en stor tabell, som alle er likt redigert. Her presenteres resultatet av utsiktanalysene for inntektssystemets aldersgrupper, og også indekser for aldersskjevhet ved hver av beregningene. De to små tabellene gir fylkestall og tall for kommunegruppene som er utarbeidet. Den store tabellen gir tall for hver kommune. Foran tabellsettene ligger det et vedlegg med en oversikt over de ord, uttrykk og begreper som blir mest brukt i titler og tabellhoder.

Vedleggstabeller:

- 1.1. Befolkningstall etter landsdel, registrert 1989 og 1999 og utsiktsanslag for 2009
- 1.2. Befolkningstall etter fylke, registrert 1989 og 1999 og utsiktsanslag for 2009
- 1.3. Befolkningstall etter sentralitet, registrert 1989 og 1999 og utsiktsanslag for 2009
- 1.4. Befolkningstall etter kommunestørrelse i ti omtrent like store befolkningsgrupper, registrert 1989 og 1999 og utsiktsanslag for 2009
- 1.5. Befolkningstall etter kommunenes nivå for frie inntekter (1999) i ni omtrent like store befolkningsgrupper, registrert 1989 og 1999 og utsiktsanslag for 2009
- 2.1. Indikatorer for befolkningsvekst og utsiktsanslag for kommunene, normal kommunerekkefølge
- 2.2. Indikatorer for befolkningsvekst og utsiktsanslag for kommunene, sortert på rangnummer for vekst 1989-99, innenfor hver av de 24 kommunegruppene
- 2.3. Basisindikatorer for befolkningsutviklingen i kommunene på 1990-tallet, normal kommunerekkefølge
- 2.4. Basisindikatorer for befolkningsutviklingen i kommunene på 1990-tallet, gruppert innenfor de 24 kommunegruppene
- 3.1. Befolkningstall for inntektssystemets aldersgrupper etter fylke, registrert 31.12.1999 og to utsiktsanslag for 31.12.2009
- 3.2. Befolkningstall for inntektssystemets aldersgrupper for de 24 kommunegruppene, registrert 31.12.1999 og to utsiktsanslag for 31.12.2009
- 3.3. Befolkningstall for inntektssystemets aldersgrupper etter kommune, registrert 31.12.1999 og to utsiktsanslag for 31.12.2009

2 Klassifisering og karakterisering av kommunene

2.1 Aldersindekser

En aldersindeks er et mål som varierer omkring 100. Indeksene viser innslaget i kommunene i hver av de sju aldersgruppene, målt i forhold til tilsvarende innslag på landsbasis. Hvis en indeks for en aldersgruppe i en kommune er lik 100, betyr det at innslaget av denne gruppen i kommunen er som på landsnivå. Indeks over 100 gir uttrykk for at en gruppe er overrepresentert i forhold til aldersinnslaget, og hvor stor denne overrepresentasjonen er. Tall under 100 gir tilsvarende informasjon om hvor mye en aldersgruppe er underrepresentert i en kommunes befolkning.

Aldersindekser for de kommunene som har utsikter til sterkest vekst og sterkest tilbakegang (se neste avsnitt) er presentert i kapittel 3 og 4, status er ved utgangen av 1999. I tabellvedlegg 3, som viser resultater for de aldersgruppene som inngår i inntektssystemet, publiseres det for alle kommuner både registrerte indekser for 1999, og aldersindekser som følger av de to versjonene av utsiktsanalyse tatt ved utgangen av 2009.

Hver indeks beregnes som den andelen den aktuelle aldersgruppen utgjør av befolkningen i kommunen, målt i forhold til tilsvarende andel i landsbefolkningen, multiplisert med 100. Det betyr som sagt at hvis en indeks er lik 100, er aldersinnslaget som på landsnivå.

2.2 Inndeling i vekstklasser og struktur kategorier

Innledningsvis blir kommunene rangert etter veksten totalt og for hver av de sju basisgruppene gjennom perioden 1989-1999. Tall for totalvekst blir brukt til å sette nivågrenser for de seks vekstklassene vi opererer med. Grensen mellom klasse 2 og 3 er satt ved nivået for landsveksten på 5.8 prosent. Som det framgår av oversikten nedenfor hadde 96 av landets 435 kommuner høyere vekst enn landsgjennomsnittet i perioden.

1. Kommuner med sterk vekst, mer enn 10 prosent totalt	(49 kommuner)
2. Kommuner med moderat vekst, fra 5.8 til 10 prosent	(47 kommuner)
3. Kommuner med svak vekst, mindre enn 5.8 prosent	(109 kommuner)
4. Kommuner med svak tilbakegang, mindre enn 5.8 prosent	(125 kommuner)
5. Kommuner med moderat tilbakegang, fra 5.8 til 10 prosent	(59 kommuner)
6. Kommuner med sterk tilbakegang, mer enn 10 prosent	(46 kommuner)

Også når det gjelder kommunene med tilbakegang har vi brukt den samme prosentgrensen. Kommunene i kategori 3 og 4, til sammen 234 kommuner, har således i absoluttverdi hatt en svakere prosentvis oppgang eller nedgang i løpet av tiåret, enn veksten i landet som helhet. Disse kommunene byr ikke på de største utfordringene for håndteringene innenfor inntektssystemet, med mindre det er helt spesielle aldersskjevheter knyttet til vekstutsiktene for kommende tiår. Dette bør derfor sjekkes for de kommunene som legger seg mest opp mot en nullvekst. De 105 kommunene som utgjøres av kategori 5 og 6 har alle hatt en sterkere tilbakegang enn veksten på landsnivå på 1990-tallet. Disse bør i likhet med de sterkeste vekstkommunene holdes nøyer under oppsikt, og skal behandles grundigere etter hvert.

De fire strukturkategoriene vi har introdusert, er basert på variasjonen i utsiktene for de sju aldersgruppene som på landsbasis kan forvente opp- eller nedgang. I neste avsnitt framgår det hvordan disse variasjonene tallfestes i form av tolkbare karakteristikker. Som vi skal se blir kategoriene tilordnet vekstklasse, kategoriene er som følger.

1. Kommuner med utsikt til omtrent jevn vekst eller nedgang over aldersskalaen
2. Kommuner med utsikt til spesiell vekst eller nedgang for barn og unge
3. Kommuner med utsikt til spesiell vekst eller nedgang for eldre
4. Kommuner med utsikt til vekst eller nedgang, ujevnt fordelt og uten noen systematisk aldersprofil

Til sammen definerer disse to klassifiseringsbegrepene 24 kommunegrupper. Gruppene er kjennetegnet med tosifrete nummer, det første definert ved vekstklasse (1-6), og det andre med strukturkategori (1-4). Gruppenumre blir dermed 11-14, 21-24, 31-34, 41-44, 51-54 og 61-64. Tabell 2.1 i neste avsnitt viser hvor mange kommuner som faller i hver gruppe.

2.3 Indikatorer for karakterisering av kommunenes vekstutsikter for de ulike opp- og nedgangsbølgene

For hjelp til å karakterisere vekst og tilbakegang for de ulike aldersbølgene i kommunene, og til å kunne skille mellom dem ulike typer av vekst, har vi konstruert en sjustifret indikator, knyttet til utsiktene i de sju basisgruppene som på landsbasis skiller seg fra hverandre med hensyn til å få en oppgangsbølge eller en nedgangsbølge i folketallet. Alle indikatorsifre har verdier fra 1 til 6, på en slik måte at de korresponderer med konstruksjonen av de seks vekstklassene for kommunene totalt.

Konkret er det gjort slik: For hver av de sju aldersgruppene er det tatt utgangspunkt i vekstutsiktene på landsnivå (tabell 1.1 i forrige kapittel). På samme måte som for fastsettingen av vekstklassene 1-6, som er basert på grenser for totalvekst, er det satt grenseavvik til hver side for aldersgruppens vekstutsikter på landsnivå, av samme lengde som de intervallene som framgår i avsnitt 2.1. For eksempel vil en utsikt til vekst i en aldersgruppe på mer enn 10 prosentpoeng høyere enn utsikten på landsnivå, bli karakterisert ved en 1-er, et avvik fra mellom 10 og 5,8 prosentpoeng over landsutsikten blir karakterisert med en 2-er osv. Kommuner som får en aldersgruppe karakterisert med en 6-er, har altså utsikter til vekst eller nedgang som er mer enn 10 prosentpoeng svakere enn utsikten for denne aldersgruppen på landsbasis.

Kommuner karakterisert med sju 1-ere vil altså ha maksimale vekstutsikter til forskjell fra landsgjennomsnittet i alle aldersgrupper, mens kommuner karakterisert med bare 6-ere vil tilsvarende ha maksimale nedgangsutsikter over det hele. Det finnes ingen kommuner

som kommer ut med en så negativ karakteristikk som dette, men det er 11 kommuner som er karakterisert med 6-ere i de fem første aldersgruppene. Av disse ligger 8 i Nord-Norge. Dette er altså kommuner med stor tilbakegang i alle aldersgrupper unntatt blant de eldre, altså kommuner med utsikt til maksimalt sterk tilbakegang og en ytterligere aldring i kombinasjon. Det kan kanskje diskuteres om ikke slike utsikter er vel så ”negative” som et utslag av maksimale nedgangsutsikter over det hele.

For å introdusere noen av de sterkeste vekstkommunene litt nærmere: Det er seks kommuner som blir karakterisert med bare 1-ere, altså med jevne og svært høye vekstutsikter. I rekkefølge etter veksten for kommunene totalt (rangnummer for 1990-tallet i parentes) er dette: Fjell (2), Førde (3), Sola (8), Sandnes (9), Søgne (10) og Grimstad (23). Kommunen med aller sterkest vekst på 1990-tallet, Frogn, har imidlertid fått karakterisert den unge voksegruppen i alder 24-35 år i 2009 med en 2-er. Dette betyr at utsikten for denne gruppen ligger noe nærmere ned mot nedgangsutsikten på landsnivå, enn det avvikene fra landsutsiktene ellers antyder for befolkningen i Frogn. Frogn (1) og Gjesdal (4) faller sammen med de andre kommunene som er nevnt over, i vekstgruppe 11, altså i gruppen av kommuner med sterk og jevn vekst. Av de øvrige som er rangert blant de 10 første, finner vi Hemsedal (5) og Rennesøy (6) med spesielt kraftig vekst for barn og unge (de faller da i vekstgruppe 12), mens Gjerdrum (7) er av kommunene med tendenser til spesielt sterk eldrevekst (som er vekstgruppe 13). Den høye rangplasseringen til Gjerdrum viser for øvrig en typisk ”Gardermo-effekt”. Likevel vil altså eldreveksten dominere sterkest for kommunen framover. For å foregripe med en kikk på Gjerdrums karakteristiske sifre, ser vi av tabeller som følger senere at sifrene er 1131211. Det er de to siste 1-erne som plasserer Gjerdrum i eldrevekstgruppen. Men vi ser også at barneveksten ligger an til å bli svært sterk. Det er altså utsiktene for aldersklassene 24-35 år og 53-70 år som karakteriseres som henholdsvis svak og moderat. Det er naturlig å tolke dette som utslag av svakere rekruttering da gruppen som nå blir 53-70 år var unge (de lokaliserte seg på slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet), og med effekt også for deres barn. Gjerdrums karakteristikk ligger for øvrig helt på grensen til hva vi har klassifisert som en jevn, svært sterk vekst (to 2-ere kvalifiserer for plassering i gruppe 11).

Generelt vil altså kommuner karakterisert med jevne tallrekker falle inn i strukturkategori 1, fordi utsiktene opptrer med jevne og systematiske avvik fra landsutsiktene. Kommuner med mange 3-ere og 4-ere i sin karakteristikk vil være de som følger landsutviklingen nærmest, både i nivå og struktur. Skal ett område i landet pekes på som typisk for dette, må det bli Gjøvik og de to Toten-kommunene. Også bykommunene Halden og Sarpsborg har utsikter som varierer nokså tett opp mot landsutsikten.

Kommuner med ujevne og mer usystematisk sifervariasjon faller i strukturkategori 4. Det er i stor grad kommuner med en svak eller moderat tilbakegang som blir karakterisert slik. I vekstkommunene er det i større grad en jevnere og mer systematisk utvikling på gang, antakelig forbundet med at sterkere påvirkningskrefter i større grad enn de svakere slår inn i befolkningen i full bredde. Av denne grunn er det bare få (kun 9) kommuner med usystematiske vekstprofiler blant de 49 som har hatt sterk vekst, og som fortsatt ligger an til å få sterkest vekst i kommende tiår.

Strukturkategori 2 kjennetegnes ved at yttersifrene (1-2 og 5-6) i spesiell grad forekommer i karakteristikken for de unge (men med lite vekt lagt på de usikre fødselsanslagene i den første av de sju gruppene, siden disse kun gjenspeiler vekstkraften for mødre generasjonen). Det er ikke så svært mange kommuner i alt (kun 47) som preges av ”ungdomsprofil”, og det er relativt sett flere tilbakegangskommuner enn vekstkommuner blant dem. Hver tredje kommune med sterk tilbakegang er av denne typen, det skyldes naturlig nok at sterk tilbakegang rett og slett ofte skriver seg fra høy ungdomsfraflytting.

Tabell 2.1 *Antall kommuner i grupper etter vekstklasse og strukturkategori*

Vekstklasse	Struktur kategorier				I alt
	1	2	3	4	
1	17	7	16	9	49
2	10	4	20	13	47
3	29	2	33	45	109
4	23	10	6	86	125
5	11	9	3	36	59
6	10	15	6	15	46
I alt	100	47	84	204	435

Strukturkategori 3 er karakterisert ved at yttersifrene (1-2 og 5-6) spesielt opptrer for de eldre, nærmere bestemt for de to eldste aldersgruppene. Her finner vi altså de vekstkommunene som vil eldes raskest og de tilbakegangskommunene som i minst grad får svekket aldersstrukturen gjennom sterk aldring ytterligere, i det kommende tiåret. Det er langt flere vekstkommuner enn tilbakegangskommuner av denne kategori. Nesten alle de 16 kommunene med sterkest vekst, som faller inn i kategorien, er forstadskommune til en storby. Aller mest utbredt er imidlertid kategorien blant kommuner i vekstklasse 2 (de med moderate vekstutsikter over landsgjennomsnittet), for disse gjelder det hele 20 av 47. Her finner vi ikke så mange typiske forstadskommuner, men også en god del by- og bynære kommuner – med byområder i Vestfold og Møre og Romsdal godt representert.

2.4 Tolkning av forskjeller mellom tall for registrerte, utgangsbaserte og trendbaserte vekstanslag

I kapittel 3 går vi inn på resultatene for kommunene med utsikter til sterk vekst og sterk tilbakegang (vekstklasse 1 og 6) mer inngående. Vi presenterer tabeller som inneholder all den informasjonen vi til nå har introdusert. Dette inkluderer kommunenes rangnumre, de sjusifrede karakteristikene, registrerte folketall ved begynnelsen og slutten av 1990-tallet, og de to utsiktsanslagene ved utgangen av 2009. De to anslagene kan tolkes som et mulighetsintervall. Bredden på dette intervallet målt i prosentpoeng er også tatt med i tabellen. Er intervallet bredt, betyr det at trendene utover på 1990-tallet har gitt store avvik fra utviklingen tidligere. Er intervallet smalt, betyr det at trendutviklingen stort sett følger i samme spor som før.

Tabellene inneholder ytterligere tre prosenttall for veksten i kommunenes totale folketall - registrert vekst på 1990-tallet, vekst etter den utgangsbaserte utsiktsanalysen og veksten etter den trendbaserte analysen. På landbasis er den registrerte veksten på 1990-tallet større enn de to anslagene. Reduserte vekstutsikter for kommende tiår skyldes i hovedsak at den unge voksgenerasjonen blir mindre, og dermed at det også ligger an til å bli færre barn. Det vil også bli flere som dør, på grunn av økende kullstørrelser for de eldste, men økende levealder vil etter trendutviklingen redusere denne effekten. Dermed gir det trendbaserte alternativet utsikter til høyere vekst enn det utgangsbaserte. En liten tendens til økt netto innvandring bidrar også i samme retning, slik at landsveksten etter de trendbaserte utsiktene nesten kommer opp på vekstnivået fra 1990-tallet (5.7 mot 5.8 prosent). Den utgangsbaserte utsiktsanalysen peker for landet som helhet mot en vekst på kun 4.3 prosent. En fortsatt dødelighetsnedgang og økende innvandring kompenserer altså for bidragene som skyldes større naturlig vekstsvikt i deler av befolkningen.

En karakteristikk av hvordan utsiktsanalysene slår ut for en gitt kommune, sett i forhold til utviklingen på 1990-tallet, kan indikeres ved hjelp av en tresifret kode. For landet som helhet blir disse sifrene 3-1-2. Første siffer i indikatoren forteller at den registrerte veksten var høyest, annet siffer at den utgangsbaserte vekstutsikten lavest, og tredje siffer at den trendbaserte utsikten legger seg et sted i mellom. For hver kommune er det laget slike indikatorer, slik at forskjellene mellom de ulike vekstanslagene og den registrerte kan avleses: Kan det ventes sterkere eller svakere utvikling i kommende tiår enn i det foregående? Gir den utgangsbaserte utsikt sterkere vekst enn den trendbaserte, eller det omvendt? Følgende seks muligheter finnes.

- 1 2 3** Utsiktsanalysen øker vekstutsiktene for kommende tiår, og sterkere med trender lagt til grunn (gjelder 21 kommuner)
- 1 3 2** Utsiktsanalysen øker vekstutsiktene for kommende tiår, men svakere med trender lagt til grunn (gjelder kun 1 kommune, og for denne er utsiktsforskjellen omtrent null)
- 2 1 3** Utsiktsanalysen gir lavere vekstutsikter i utgangspunktet, men trendene styrker og snur bildet mot å antyde sterkere vekst i kommende tiår (gjelder 169 kommuner)
- 2 3 1** Utsiktsanalysen gir økte vekstutsikter i utgangspunktet, men trendene svekker og snur bildet mot å peke mot svakere vekst i kommende tiår (gjelder 27 kommuner)
- 3 1 2** Utsiktsanalysen svekker vekstutsiktene i utgangspunktet, men mindre når trendene legges til grunn (gjelder 81 kommuner + for landsutsikten)
- 3 2 1** Utsiktsanalysen svekker vekstutsiktene i utgangspunktet, og sterkere når trendene legges til grunn (gjelder 136 kommuner)

Det er altså bare 22 kommuner som har hele intervallet for sine vekstutsikter for det kommende tiåret liggende høyere enn vekstnivået på 1990-tallet. Derimot er det hele 217 kommuner som har intervallet for utsikten i kommende tiår liggende under dette nivået. Det samme gjelder som nevnt også landsutsikten, i hovedsak på grunn av at små årskull står for tur til å få barn. Til tross for at den trendbaserte utsikten gir landet høyere vekst enn den utgangsbaserte, er det flere kommuner (136 mot 81) som får svakere vekst eller sterkere tilbakegang med utsiktene basert på trendutvikling.

Kategorien med flest kommuner er kjennetegnet ved sifrene 2-1-3, dvs. kommuner med utsikter til vekst som faller på hver sin side av den registrerte veksten på 1990-tallet, og med den trendbaserte utsikten som den høyeste. Godt over halvparten av alle kommunene på Østlandet, de fleste i den sentrale delen, er blant disse 169 kommunene. Det er kun 27 kommuner som kommer ut med den omvendte karakteristikken, altså at den trendbaserte utsikten ligger lavere og den utgangsbaserte ligger høyere enn den registrerte veksten på 1990-tallet.

Vi har nevnt de 136 kommunene som er karakterisert ved sifrene 3-2-1, som altså er slik at begge versjoner av utsiktsanalysen svekker vekstutsiktene i forhold til foregående tiår, og med størst svekkelse når det legges trender til grunn. Mange av disse er distriktskommuner, hvor trendene har fanget opp økende flyttelekkasjer på annen halvdel av 1990-tallet. Som vi skal se er det imidlertid også en del regionale sentra blant disse, sentre som vil få færre innflyttere fordi det stadig vokser opp færre barn i omlandet som det rekrutteres innflyttere fra. Sterkere fraflyttingstendenser fra distriktene kan som nevnt i stor grad tolkes som opphenting av "forsinket flytting", sett i forhold til flytteeatferden for tidligere årskull. Lavkonjunkturen tidligere på 1990-tallet satte trangere rammer for etablering på bolig- og arbeidsmarkedet, dermed brukte flere lenger tid på å etablere seg. Av denne grunn kan det være at den utgangsbaserte anslaget er mer realistisk enn den trendbaserte for en del av disse kommunene.

Når det gjelder de regionale sentrene avspeiler nok de trendbaserte utsiktene en mer realistisk ramme, da tendensen til at barn i stadig mindre grad vokser opp i næromlandet fortsatt gjelder for de barnekullene som ennå ikke er kommet opp i ungdomsfasen.

2.5 Om tolkbarheten av utsiktene for kommuner som har hatt grenseregulering på 1990-tallet

Mellom 1990 og 2000 ble det foretatt grensereguleringer i 23 kommuner, med til dels store andeler av befolkningen overført. Spesielt ble en del kommuner i Sogn og Fjordane sterkt berørt. Disse reguleringene gjør at utsiktsanalysene, slik de baseres på årlig folketallsstatistikk, vil bli forfeilet hvis det ikke tas hensyn til dem. Det har vi derfor gjort. Av tekniske årsaker er det imidlertid kun utsiktsanslagene etter det utgangsbaserte alternativet som bør brukes. De trendbaserte anslagene er blitt for dårlige i de ni kommunene som er sterkest berørt.

Tabellen på neste side viser en oversikt over de 23 kommunene som har hatt grensereguleringer, med opplysninger om hvor store andeler av befolkningen ved inngangen til år 2000 som er blitt trukket fra eller lagt til. De kommunene hvor utsiktsanslagene etter det trendbaserte alternativet ikke bør brukes, er merket med en stjerne.

Tabell 2.2 *Kommuner berørt av grenseregulering mellom 1990 og 2000.*

Kommunenummer	Kommunenavn	Prosentandel overført	Trendbase ubrukbar
0220	Asker	-0.2	
0627	Røyken	+0.4	
0403	Hamar	+0.9	
0412	Ringsaker	-0.7	
0919	Froland	+1.5	
0928	Birkenes	-1.5	
1219	Bømlø	+2.3	*
1222	Fitjar	-7.4	*
1417	Vik	+22.8	*
1418	Balestrand	-15.0	*
1419	Leikanger	-21.3	*
1420	Sogndal	+4.8	*
1422	Lærdal	+1.5	
1443	Eid	+2.9	*
1445	Gloppen	-2.5	*
1805	Narvik	-0.1	
1820	Alstahaug	-0.9	
1824	Vefsn	+0.5	
1853	Evenes	+0.5	
1870	Sortland	+1.2	
1911	Kvæfjord	-2.9	*
1938	Lyngen	-1.1	
1940	Kåfjord	+1.3	

3 Identifikasjon og kjennetegn ved kommunene med sterk vekst

3.1 Kommuner med utsikt til jevn vekst over aldersskalaen

Tabell 3.1 gir oversikt over de 17 kommunene som hadde sterkest vekst på 1990-tallet, og som samtidig har utsikter til fortsatt høy og jevn vekst over hele aldersskalaen (kommunegruppe 11). Disse er av to hovedtyper, den ene representert ved en del mellomstore byer utenfor Østlandet, herav store og markerte regionale sentra. De andre er forstadskommuner til større byer. Bortsett fra to av de største vekstkommunene i Follo-regionen er ikke Oslo-området representert. Stavanger-området er sterkt representert, med seks kommuner medregnet de to byene i regionen. Det sentrale Sørlandet er også godt representert, mens det ikke er noen kommuner i Trøndelag å finne i denne gruppen. Aldersindeksene (kolonne 3-8) viser at alle kommunene unntatt Kristiansand har en svært ung befolkning. Spesielt gjelder det omlandskommunene til Stavanger, hvor fruktbarheten fortsatt er høy.

Det er kun tre av de 17 kommunene som ligger an til å kunne få enda sterkere vekst i kommende tiår enn de hadde i det foregående, med trendutviklingen lagt til grunn (kolonne 17). Dette er forstadskommunene Nesodden, Søgne og Klepp – alle med spesielt mange småbarnsfamilier (se indeksen for de minste barna i kolonne 3). Ellers må de øvrige kommunene av grunner vi har vært inne på belage seg på lavere vekst enn før i kommende tiår. Nesten alle ligger også an til svekket rangplassering (kolonne 10-12), selv de tre med utsikt til økt vekst kommer neppe så mye høyere opp på listen.

De typiske senterkommunene får enten svekket vekstutsikten i utgangspunktet, eller holder den så vidt, når trendutviklingen legges til grunn. Spesielt Flora og Alta har gjennom redusert flytteoverskudd fått svekket utsiktene mye. Disse er nok de klareste kandidatene til å kunne ha rykket ned en vekstklasse, ved en lignende analyse når tiåret er gått. Begynnende utslag av sviktende innflyttingspotensial fra næromlandet er nok en del av forklaringen. En liten kikk på den sjuårede alderskarakteristikken (kolonne 9) viser at de tre nordnorske sentrene har tydeligere nedgangsutsikter i den unge voksenalderen (24-35 år) enn de øvrige, noe som bidrar til at vekstkraften relativt sett blir svekket.

De fleste forstadskommunene har hatt en bedre trendutvikling, unntaket er tre kommuner i Stavanger-regionen. De to største vekstkommunene på 1990-tallet, Frogn og Fjell, får styrket vekstutsikten noe, hvis trendutviklingen tolkes som vedvarende. Så høy vekst som før får de nok ikke, ut fra den naturlige vekstkraften i befolkningen ellers (kolonne 17).

Tabell 3.1 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 17 kommunene som hadde sterkest vekst på 1990-tallet, og med utsikt til jevn vekst over alderskalaen framover.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0215	Frogn	111	90	105	106	94	70	1121111	1	1	5	28.3	23.7	26.9	+3.2	312
0216	Nesodden	120	96	101	106	86	61	2113111	13	20	13	18.3	12.9	20.3	+7.4	213
0904	Grimstad	110	109	99	97	90	83	1111111	23	18	28	14.8	13.6	14.1	+0.5	312
1001	Kristiansand	105	107	100	95	100	91	1111311	39	35	60	11.6	9.5	10.3	+0.8	312
1018	Søgne	118	117	95	100	82	65	1111111	10	10	9	19.3	17.0	22.1	+5.1	213
1102	Sandnes	118	111	105	93	79	71	1111111	9	12	19	19.5	16.5	18.1	+1.6	312
1103	Stavanger	106	101	112	93	84	88	1111131	41	41	77	11.5	9.2	9.2	+0.1	312
1120	Klepp	129	111	106	90	75	55	1131111	16	19	18	17.0	13.3	18.5	+5.2	213
1122	Gjesdal	141	118	107	83	54	58	1111112	4	7	15	22.7	19.9	19.4	-0.5	321
1124	Sola	129	110	107	91	76	51	1111111	8	14	41	20.3	15.6	12.1	-3.5	321
1127	Randaberg	127	113	109	92	73	46	1211111	19	24	52	16.0	11.8	10.9	-0.9	321
1246	Fjell	131	114	105	96	61	51	1111111	2	6	8	23.4	20.0	22.3	+2.2	312
1401	Flora	115	109	102	92	85	85	1111112	26	23	96	13.9	12.1	6.7	-5.4	321
1432	Førde	122	112	112	88	69	60	1111111	3	8	20	23.1	19.4	17.6	-1.8	321
1804	Bodø	109	105	108	99	86	64	2121111	33	39	71	13.2	9.3	9.5	+0.3	312
1902	Tromsø	110	97	119	100	74	59	1131111	15	22	58	17.0	12.3	10.3	-2.0	321
2012	Alta	126	108	106	93	79	54	2131111	32	37	137	13.3	9.4	3.7	-5.7	321

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte og de seks aldersgruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpoeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

3.2 Kommuner med utsikt til sterkest vekst for de unge

Tabell 3.2 viser tall for de 7 kommunene som har hatt sterkest vekst, og som har vekstutsiktene framover sterkest konsentrert for barn, ungdom og unge voksne (kommunegruppe 12). Felles for disse er at karakteristikene (kolonne 9) tenderer mot høyere sifre og dermed lavere vekst for de middelaldrende og eldre aldersgruppene. For de yngre er vekstutsiktene imidlertid av aller høyeste slag, høyt over landsutsiktene. Avviket for ennå ikke fødte barn i Bærum, grunnet en litt lavere vekstkraft i foreldregenerasjonen enn i de øvrige kommunene, er ikke nok til å forhindre at også Bærum faller i denne gruppen.

Det er ellers litt ulike type kommuner som faller inn i denne gruppen. Vi har på den ene siden Oslo og Bærum, som har fått styrket vekstkraften gjennom økte barnekull betydelig over lang tid. Trendene på 1990-tallet justerer imidlertid ikke utgangsbaserte utsiktene for totalutviklingen i Oslo og Bærum noe særlig. Grunnen er blant annet at økende ungdomsinnflytting og økende familieutflytting motvirker hverandre i Oslo og Bærum. Tønsbergs plassering og utvikling er i hovedsak av samme type, men med den forskjell fra Bærum at Tønsberg kan vente maksimal tilvekst av barn som vil bli født i perioden. Likevel er ikke

dette nok til at verken Tønsberg eller Bærum, som de to eneste av de sju (kolonne 17), har høyere totalvekst i sikte for kommende tiår enn de hadde på 1990-tallet. Bærum er eneste kandidat til å falle under 10 prosent vekst fram mot 2009, og dermed rykke en vekstklasse ned.

Tabell 3.2 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 7 kommunene som hadde sterkest vekst på 1990-tallet, med utsikt til høy vekst spesielt for barn og ungdom.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0219	Bærum	110	90	102	98	100	95	3112321	30	36	75	13.8	9.4	9.2	-0.1	321
0301	Oslo	85	89	126	94	88	103	1111256	46	31	53	10.7	10.2	10.9	+0.7	213
0618	Hemsedal	103	107	107	88	93	99	1111115	5	3	3	21.7	22.2	36.5	14.3	123
0704	Tønsberg	92	98	98	100	115	113	1111321	43	33	62	11.0	9.9	10.1	+0.2	312
1142	Rennesøy	126	104	102	87	75	97	1111141	6	5	4	21.5	20.7	35.5	14.8	213
1151	Utsira	108	103	98	78	75	174	1111362	29	2	1	13.8	23.0	56.6	33.6	123
1256	Meland	127	112	95	99	71	69	1112114	14	11	11	18.1	16.6	20.5	+4.0	213

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunnavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

Oslo og Tønsberg har det til felles at barneinnslaget (0-13 år) er under landsgjennomsnittet i utgangspunktet (kolonne 3). Dette kan i seg selv bidra til at den naturlige vekstkraften øker raskt, og raskere enn i kommuner med svært høye innslag av barn fra før, slik som for forstadskommunene Meland og Rennesøy på Vestlandet. Situasjonen for de to sistnevnte skiller seg ikke så mye fra de nevnte omlandskommunene rundt Bergen og Stavanger med sterke og jevnere vekstutsikter (gruppe 11), det er kun svakere vekst i en av eldregruppene som skiller (kolonne 9). Utsikt til lavere vekst/større tilbakegang enn på landsnivå her skyldes nok at forhold som er knyttet til variasjoner i lokaliseringene i mellomkrigstiden, da disse årskullene var unge, slår litt mer ut. Disse kommunene er mindre enn for eksempel Fjell og Klepp, det kan gi noen slike effekter. Forskjellen mellom for eksempel Fjell og Meland som småbarnsfamiliekommuner er kanskje ikke så veldig stor når det kommer til stykke (aldersindeksene for de to kommunene i kolonne 3-8 indikerer også det).

Utsira og Hemsedal er mye mer spesielle, og er de eneste kommunene som ikke ligger i eller fungerer som et sentralt område. I små kommuner kan utslagene bli store, og når det skjer bråe omslag i trendene, slik det har gjort for Utsira, blir effektene desto større (kolonne 16). Den trendbaserte utsiktsanalysen løfter vekstutsikten i folketallet på Utsira fra 250 til 400 personer innen utgangen av 2009. Utgangutsikten antyder imidlertid omtrent 315. Selv om det ikke dreier seg om så mange personer absolutt, reflekterer dette

gapet den store usikkerheten som vi alltid vil ha i så små kommuner. Ved rangering av de prosentvise vekstanslagene løftes Utsira helt opp på toppen av lista som følge av sin raskt etablerte vekstkraft for den yngre delen av befolkningen (kolonne 10-12).

Hemsedal har også hatt en formidabel utvikling på 1990-tallet, med en sterk justering av vekstutsiktene som resultat. Kommunen har i den grad lyktes med sin turist- og reiselivs-satsing, at det virkelig slår ut i analysen. Både Hemsedal, Rennesøy og Meland ser ut til å behold sin plasser på rangordningen, i motsetning til kommunene med en mer jevn vekstprofil over hele aldersskalaen.

3.3 Kommuner med utsikt til sterkest vekst for de eldre

Tabell 3.3 viser tall for de 16 kommuner med sterkest vekst på 1990-tallet, som i størst grad ligger an til å få en mer systematisk vekst for de eldre (kommunegruppe 13). Godt over halvparten er kommuner i Oslos nærmeste omegn. Medregnet Os utenfor Bergen, Klæbu utenfor Trondheim og Time utenfor Stavanger finner vi så godt som bare forstads-kommuner til storbyene i denne gruppen. Årsaken er at disse kommunene fikk etablert en svært høy naturlig vekstkraft for de aktuelle årskullene gjennom en så sterkt økende innflytting på 1950- og 60-tallet, at det ikke var mulig å fortsette vekstøkningen i samme grad senere. Omtrent halvparten av disse kommunene har dessuten svakere vekstutsikter enn landet som helhet for en del av de andre aldersgruppene.

Det bør nok sies at det ikke ligger noe dramatisk i kortene ved dette, dette er kun uttrykk for en helt naturlig utvikling. Akershus-kommunene (pluss Klæbu) har gjennomgående høyere innslag av voksne i familiegruppene, dette skyldes at det er færre barn pr. foreldre på Østlandet (og i Trøndelag) enn på Vestlandet, grunnet det generelt høyere fruktbarhetsnivået på Vestlandet.

Også blant kommunene med moderate vekstutsikter finner vi mange forstadskommuner i gruppen med utsikter til sterkest vekst for de eldre (fra kommunegruppe 23: Sørum, Rælingen, Enebakk, Askøy, Hå og Melhus). Dette er utslag av nøyaktig det samme fenomenet, nemlig at kommunene er kommet inn i en slik historisk fase i sin utvikling.

Stord og Rygge er de eneste to litt spesielle kommunene i dette bildet. Analysen viser at Stord har hatt en rekruttering som i tid har falt sammen med den sterkeste veksten i forstadskommunene på Vestlandet, med en aldersstruktur som er nærmest helt sammenfallende med flere av disse kommunene (kolonne 3-8). Som regionalt vekstsenter har utviklingen gått parallelt med veksten i utkanten av storbyområdet. Stord er imidlertid den kommunen i denne gruppen som klart ligger an til ikke å kunne få vedlikeholdt vekstutsiktene sine gjennom trendutviklingen på 1990-tallet. Antakelig finner vi Stord en vekstklasse lavere i 2009. I fortsettelsen ser kommunene altså ikke ut til å følges ad.

For Rygge er situasjonen en annen. Kommunen har en annerledes aldersstruktur (kolonne 3-8) enn de øvrige, med overrepresentasjon av folk i 60- og 70-årene (kolonne 7). Dette skulle ha bidratt til å svekke vekstkraften. Her skyldes nok derfor de svært så høye vekstutsiktene for de eldre noe mye mer spesielt, sikkert knyttet til at det må skjedd et brått enkeltomslag på et eller annet tidspunkt i kommunens historie. Kanskje er det etableringen av Rygge flyplass? Trendutviklingen gir imidlertid også Rygge økte vekstutsikter framover. Det er ikke sikkert at det har med økt aktivitet på flyplassen å gjøre, det er ikke usannsynlig at det like gjerne kan ha å gjøre med den pågående fasevekslingen på 1990-tallet av familieflytting ut fra Oslo-området, til omland og ytre omegner ("forsinket" videreflytting ut fra Oslo). Rygges dobbeltrolle i spenningsfeltet ytterst i Oslo-området og som nærkommune til Moss kan også ha gitt en særeffekt på vekstnivået totalt.

Det udramatiske ved situasjonen for forstadskommunene flest understrekes av at bare få av dem (færre enn for dem med jevnere vekstutsikter) ligger an til å få lavere vekst i kommende tiår enn i det foregående. Oppegård og Lørenskog er de eneste kommunene i Akershus som ikke ligger an til å opprettholde plasseringene sine på ranglista sånn noenlunde (kolonne 10-12). Foruten disse to, ligger som nevnt Stord og kanskje Os utenfor Bergen an til å rykke ned en vekstklasse i løpet av det kommende tiåret. Når Oppegård skiller seg ut med sviktende vekst, må det tolkes som et ekstra sterkt utslag av forskjellen på tilveksten på 1950- og 60-tallet og nå (jfr. det noe høyere aldersinnslaget i gruppen 43-60 år, kolonne 6).

Tabell 3.3 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 16 kommunene som hadde sterkest vekst på 1990-tallet, med utsikt til høy vekst spesielt for de eldre.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0136	Rygge	104	94	100	101	111	89	3142311	45	63	37	10.8	6.4	13.0	+6.5	213
0213	Ski	113	97	106	105	90	60	2132311	28	34	40	13.9	9.7	12.3	+2.6	312
0214	Ås	112	95	106	100	95	70	3141411	27	32	12	13.9	9.9	20.3	10.5	213
0217	Oppegård	111	93	101	109	95	68	4123311	36	57	101	13.0	7.4	6.3	-1.1	321
0220	Asker	114	96	102	101	99	69	2121311	12	15	16	19.2	14.6	19.2	+4.7	213
0230	Lørenskog	103	100	109	110	88	56	3132111	35	47	82	13.2	8.4	8.6	+0.2	312
0231	Skedsmo	103	89	111	99	101	82	2141411	22	25	25	14.9	11.3	15.0	+3.6	213
0233	Nittedal	117	93	111	105	83	49	3141311	20	29	10	15.7	10.6	20.6	10.0	213
0234	Gjerdrum	116	99	109	99	84	61	1131211	7	9	2	20.5	17.1	37.1	20.0	213
0235	Ullensaker	101	95	107	108	98	68	2141311	42	49	17	11.3	8.2	18.5	10.3	213
0238	Nannestad	107	96	102	106	90	83	1131211	37	27	6	12.2	10.7	26.2	15.5	213
0627	Røyken	109	97	105	109	87	60	1131211	25	26	45	14.0	11.0	11.6	+0.6	312
1121	Time	122	119	99	92	81	66	2412111	38	43	63	11.6	8.8	9.9	+1.1	312
1221	Stord	120	117	99	93	85	65	2322111	40	50	108	11.5	8.2	6.0	-2.2	321
1243	Os	115	117	93	103	84	68	2314111	47	55	70	10.2	7.6	9.5	+1.9	312
1662	Klæbu	128	104	108	100	65	48	3132111	34	46	33	13.2	8.5	13.5	+5.0	213

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte og de seks aldersgruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpoeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

For kommunene Nittedal, Gjerdrum, Ullensaker og Nannestad slår det inn en spesielt sterk effekt i den trendbaserte analysen, denne kan vi trygt kalle "Gardermo-effekten". Her fanges opp endringer i rekruttering som har skjedd på slutten av 1990-tallet, som blant annet har ført Gjerdrum og Nannestad opp blant de ti fremste på ranglista. Spørsmålet er naturligvis om disse trendene kan tolkes som varige eller midlertidige. Mye av den forsterkede vekstkraften som har kommet disse kommunene til del, vil nok kunne beholdes. Vi vil likevel tro at den trendbaserte utsiktsanalysen, som rendyrker effekten av

en forlengelse av trender oppstått gjennom den første korte fasen etter flyplassetableringen, ikke peker mot et varig høyt vekstnivå.

Også Ås kommune får styrket utsiktene sine betraktelig gjennom trendutviklingen. Dette skyldes nok mer det generelle fenomenet vi har omtalt, forbundet med den økte videreutflyttingen fra Oslo til andre deler av Østlandet under høykonjunkturen på slutten av 1990-tallet. Vi ser de samme tendensene for Nesodden og Frogn, altså de to kommunene med jevnere vekstutsikter, uten en spesiell ekstraeffekt for de eldre. Dette tolker vi derfor som en utjevningseffekt, og altså ikke som uttrykk for noen ny varig trend. Dermed er det ikke sagt at ikke fenomenet kan vare, men det er først etter at det har skjedd at vi bør tolke det som en ny og varig trend.

3.4 Kommuner med utsikt til ujevn og lite systematisk vekst etter alder

Det er kun 9 kommuner som faller i gruppen av kommuner med usystematiske vekstutsikter (kommunegruppe 14). Hvor skillet mellom jevn og ujevn vekst bør settes kan nok diskuteres. Blant disse kommunene er det nok noen (Ulstein, Malvik, Tysvær) som ligger tett opp til å ha utsikter som kunne kalles jevn og sterk vekst.

Tabell 3.4 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 9 kommunene som hadde sterkest vekst på 1990-tallet, men med usystematiske og ujevne utsikter over aldersskalaen.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0612	Hole	99	91	98	112	103	91	3132112	44	40	24	11.0	9.3	15.5	+6.3	213
0626	Lier	107	94	103	107	90	81	2131121	31	28	55	13.5	10.7	10.7	+0.1	312
0723	Tjøme	106	90	95	105	106	98	1121114	17	13	14	16.9	15.7	19.7	+4.0	213
0941	Bykle	107	109	107	101	66	87	1211146	11	4	78	19.2	22.0	9.1	-12.9	231
1106	Haugesund	98	106	97	97	99	114	1211141	49	38	57	10.0	9.3	10.5	+1.2	213
1146	Tysvær	125	117	95	93	77	73	1311113	48	44	21	10.2	8.7	16.8	+8.1	213
1259	Øygarden	117	108	90	92	94	106	1212131	24	21	26	14.7	12.9	14.7	+1.8	213
1516	Ulstein	115	115	100	94	81	77	1121112	21	17	42	15.5	13.8	11.8	-2.1	321
1663	Malvik	119	99	104	103	80	64	1131112	18	16	38	16.4	14.2	12.6	-1.6	321

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunnavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

Kommunene i denne gruppen har ikke en like klar fellesnevner som kommunene i gruppe 11 og 13. Vi finner noen forstadskommuner til større byer blant dem, liggende litt lenger

unna bykjernene enn de vi har sett på før (Hole, Lier, Øygarden og Malvik). Videre finner vi et betydelig byområde (Haugesund og Tysvær), og vi har noen enkeltkommuner med helt ulike årsakssammensetninger bak (Tjøme, Bykle, Ulstein).

Inntrykket av at vi her har å gjøre med en slags restgruppe forsterkes også når vi ser nærmere på de ulike indikatorene. Blant de fire forstadskommunene finner vi to som ikke kan vente seg høyere vekst for kommende tiår enn på 1990-tallet, det gjelder Lier og Malvik. For Malvik svekkes i tillegg vekstutsiktene litt av trendutviklingen (i motsetning til for Klæbu, som får en sterkere eldrevekst). De to andre forstadskommunene (Øygarden og enda mer Hole) får derimot styrket utsiktene for det kommende tiåret. Det samme er tilfelle for Haugesund og Tysvær. Tjøme er den siste kommunen med samme type karakteristikk (kolonne 17).

Bykle er en liten kommune, og vekstutsiktene kan påvirkes mye av å trekke inn trendutviklingen. Den betydelige svikten som trendene tilsier, må betraktes på denne bakgrunn. I slike tilfelle må man trekke inn lokalkunnskap for å kunne vurdere om utsiktsjusteringen har rot i faktorer med tolkning som permanens eller midlertidighet. Bykle har hatt høy vekst lenge, og har ligget svært høyt på ranglista. Økende vekstkraft fører kommunen helt opp på en fjerdeplass, før trendene trekkes inn. En hypotese kan være at flyttegevinstene i noen år har ligget forsert høyt, og at trendutviklingen kun representerer en normalisering. Vi har apparat som kan undersøke det nærmere, men det fører for langt å gjøre det her.

For Ulstein, som er den kommunen som står nærmest til å bli flyttet over til gruppe 11, er karakteristikkene av utsiktsjusteringene av samme type. Det er nærliggende å tolke dette på samme måte som vi gjorde for en del av de andre mindre tettstedene på Vestlandet (og Nord-Norge) med tilsvarende karakteristikk (kolonne 17): Vi har å gjøre med en gryende svikt i innflyttingspotensialet for en kommune som lenge har vært vant til å livnære seg på høy innflytting fra sitt næromland. Kommuner med store industribedrifter av denne type er sårbare i dagens demografiske situasjon. Likevel svekkes ikke vekstkraften i Ulstein betydelig, kommunen vil fortsatt ligge an til en plass i øverste vekstklasse, selv om rangnummeret faller fra 21 til 42 på lista med det trendbaserte utsiktsalternativet lagt til grunn (kolonne 10-12).

3.5 Kommuner med moderat vekst

Kommunene i vekstklasse 2 behandler vi mer summarisk, og viser til tabellene i vedlegg. Disse tabellene inneholder den samme informasjonen som er gjengitt i tabell 3.1-3.4, og omfatter alle kommunene i landet. Det siste vedlegget inneholder i tillegg utsiktsanslag for de aldersgruppene som inngår i inntektssystemet.

Som for kommunene med sterkest vekst finner vi mange byer, bynære kommuner og tettsteder i gruppen med jevne vekstutsikter (kommunegruppe 21): Bergen, Trondheim, Moss, Larvik, Ålesund, Mandal og Brønnøy – den siste er den eneste kommunen i Nord-Norge. Vi har også Nøtterøy og Øyer i denne gruppen, disse er største nabokommune til henholdsvis Tønsberg og Lillehammer. Utenom disse er det kun en forstadskommune til Oslo, nemlig Fet. Dette er den klareste og kanskje også den eneste opprykkskandidaten i gruppen av de 10 kommunene med moderate og jevne vekstutsikter.

Det er kun fire kommuner med moderat vekst som ligger an til å få sin sterkeste vekst for de unge (kommunegruppe 22). Som for de tilsvarende med de sterkeste vekstutsiktene har disse ingen fellesnevner. To av dem aspirerer til opprykk til øverste klasse, det er Sortland og Os i Hedmark. Sortland, som er det regionale senteret i Vesterålen, ser ikke ut til å rammes av den generelle svikten i innflyttingspotensial. Denne effekten slår nok

også inn der, men det kan gjennom trendutviklingen se ut som om en konsolidering av innflyttingsnivået på 1990-tallet har kompensert for dette til nå, og heller gitt økende vekstkraft. Os i Østerdalen er en distriktskommune med avvikende trekk fra det normale bildet, med barneinnslag over landsgjennomsnittet. De to andre kommunene er Froland i nærheten av Arendal og den lille kommunen Åseral i Vest-Agder. Det har vært høy fruktbarhet i disse områdene fra gammelt av, og det sikrer fortsatt god vekstkraft.

Gruppen med utsikter til moderat vekst og med sterkest vekst for eldre (kommunegruppe 23) består av 20 kommuner, hvorav 10 er omlandskommuner til de fem største byene. Alle disse har lenge hatt en typisk ung befolkning, med tilhørende høy vekstkraft for årskullene som nå eldes. I tillegg finner vi en del byer og tettsteder som også langsomt er blitt eldet. Lillehammer og Sandefjord har allerede en viss overrepresentasjon blant de eldre, ellers finner vi også andre bynære kommuner og tettsteder med en fortsatt litt yngre befolkning. Vestfold er godt representert blant disse, med Svelvik, Sande og Stokke, som nevnt i tillegg til Sandefjord. Også tettstedsområdene i Møre og Romsdal er godt representert – vi finner Molde, Hareid, Sykkylven og Frei (forstad til Kristiansund) i denne gruppen. Kun en kommune i Nord-Norge er med, nemlig Karasjok, som også har hatt en ung befolkning så lenge at den nå står foran en aldring. Dette er den første Finnmarkskommunen som vil komme inn i en slik fase. Grunnet brenningen av fylket under krigen går det et generasjonsskille i Finnmark, som i de kommende tiårene vil føre til brå aldring i de fleste kommunene i fylket. Karasjok ligger altså først an i løypa. Ingen kommuner i denne gruppen peker seg ut som klare opprykkskandidater, men trendutviklingen favoriserer sterkest Enebakk, Sandefjord, Nedre Eiker og Sande i Vestfold. Alle disse har imidlertid fått del i den forsinkede videreflyttingen ut av Oslo, og vi tolker som sagt denne effekten i større grad som en utjevning av gamle forskjeller, heller enn å utrope det som en ny og varig trend. Halvparten av kommunene får ikke sterkere utsikter til vekst i det kommende tiåret enn i det foregående.

Blant de 13 kommunene som ikke har systematiske utsikter over aldersskalaen for sin moderate vekst (kommunegruppe 24), finner vi også mange i indre Vestfold: Hof, Våle, Ramnes og Andebu. Halvparten av Vestfold-kommunene har altså moderate vekstutsikter liggende litt over landsgjennomsnittet (jfr. forrige avsnitt). Et par Østfold-kommuner er også inne på denne lista, nemlig Hvaler og Hobøl. Dette er forstadskommuner til henholdsvis Fredrikstad og Oslo. Ellers er det stort innslag av små senterkommuner nokså langt sør i landet i denne gruppen: Bø i Telemark, Lillesand med nabokommunen Birkenes, og Eigersund, Bømlo og Sogndal. Lille Kvitsøy i Boknafjorden inngår også. Sogndal, Våle i Vestfold og Hobøl i Østfold er nokså klare opprykkskandidater, når de trendbaserte utsiktene legges til grunn. For de to siste er det tvilsomt om vi bør gjøre dette, av grunner som ofte er nevnt. Flertallet av disse kommunene (8 av 13) har kommet ut med en klar oppjustering av veksten gjennom trendutviklingen på 1990-tallet. For Lillesand og Hvaler er det motsatt, disse kommunene har etter vekstkraftberegningene å dømme passert toppen av den moderate vekstbølgen de lenge har hatt. Også dette kan antakelig tolkes som en normalisering i forhold til en tidligere noe forsert utvikling.

4 Identifikasjon og kjennetegn ved kommunene med størst tilbakegang

4.1 Kommuner med utsikt til jevn tilbakegang over alderskalaen

Av kommunene med størst tilbakegang på 1990-tallet, er det 10 som har utsikter til at nedgangen fortsetter med en nokså jevn fordeling over alderskalaen (kommunegruppe 61). Disse framgår av tabell 4.1. Ingen av dem er imidlertid blant de 10 kommunene med absolutt sterkest tilbakegang, lavest rangert på 1990-tallet av disse kommer Sørfold (rangnummer 425 betyr at kommunen er nummer 11 bakfra, kolonne 10).

Sørfold er imidlertid den eneste kommunen i denne gruppa som ikke er klassifisert som periferikommune (med sentralitet 0) etter Statistisk sentralbyrås standard. Vi kan likevel betrakte denne og alle de andre kommunene som typiske periferikommuner, med to på Østlandet, to på Nord-Møre, en i Nord-Trøndelag, fire i Nordland og en i Troms. Sistnevnte (Dyrøy) er vel den kommunen blant dem som med sin sjustifrete indikatorkode (kolonne 9) best svarer til karakteristikken ”kommune med sterk og jevn nedgang”. Det er kun den nesteldste aldersgruppen som ikke kommer ut med maksimale utslag i negativ retning.

Vi legger for øvrig merke til at Sørfold og Tysfjord, som så godt som er nabokommuner, blir karakterisert med nøyaktig samme sjustifrede kode i kolonne 9 (6656456), altså med bare litt svakere utsikter til vekst enn for landet som helhet i den store etterkrigsbølgen, men med større forskjeller i alle andre grupper.

Alle kommunene har en betydelig overvekt av eldre i de to øverste aldersgruppene (kolonne 7-8). Alle kommunene unntatt Herøy har også en typisk distriktsprofil på sin aldersstruktur, med til dels en betydelig underrepresentasjon av de minste barna. Mange kommuner har imidlertid fortsatt en viss overrepresentasjon av tenåringer, men denne er gradvis i ferd med å avta og vil forsvinne etter hvert som nye årskull vokser opp, uten at endringer skjer. Fire av kommunene er allerede blitt underrepresentert i tenåringsgruppen (14-25 år, kolonne 4), Bø i Vesterålen unormalt mye.

Herøy kommune i Nordland er et unntak, og har til tross for at den befinner seg i gruppen med sterkest tilbakegang på 1990-tallet, fått utviklet en unormalt god aldersstruktur, med innslag av barn og ungdom på landsgjennomsnittet. Flyttetrendene mot slutten av tiåret, med klar styrking av småbarnsinnslaget, har i forbindelse med dette oppjustert nedgangsutsiktene så mye, at kommunen klart ligger an til ”opptrykk” til nest nederste vekstklasse. Det samme gjelder også Kviteseid i Telemark, til tross for en svært så dystre sjustifferkode basert på utgangsutsiktene. Kviteseid har fortsatt også den vanlige distriktsprofilen i sin alderssammensetning, så her må man trekke ytterligere lokalkunnskap inn for å tolke det

som ligger bak trendutviklingen. Tabellene i vedlegget som viser utsiktene i de to alternativene etter inntektssystemets aldersgrupper, gir utfyllende informasjon.

De tre andre kommunene i Nordland (unntatt Herøy) pluss Flatanger i Nord-Trøndelag og Smøla på Nord-Møre, har utsikter som etter begge anslag ser ut til å gi enda sterkere tilbakegang i kommende tiår enn i det foregående. For fire av dem (alle unntatt Smøla) svekker den trendbaserte analysen tilbakegangsutsiktene ytterligere (for Tysfjord skaper trendutviklingen ingen stor forskjell). Ved siden av de positive utslag som registreres for Kviteseid og Herøy, justerer trendene nedgangsutsiktene ned også for Follidal og Dyrøy. For disse er imidlertid betydningen beskjeden.

Tabell 4.1 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 10 kommunene som hadde sterkest tilbakegang på 1990-tallet, og med utsikt til jevn tilbakegang framover.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0439	Follidal	88	99	82	102	125	152	5656446	394	387	362	-10.3	-10.9	-9.1	+1.8	213
0829	Kviteseid	88	105	85	99	121	138	6646555	395	393	247	-10.4	-11.6	-2.4	+9.2	213
1571	Halsa	84	101	77	108	123	154	6646466	422	412	419	-15.3	-14.8	-18.1	-3.3	231
1573	Smøla	83	104	81	104	135	138	6656545	403	397	386	-11.1	-11.8	-11.6	+0.2	312
1749	Flatanger	96	99	81	101	133	123	6646646	420	413	416	-13.8	-14.9	-16.8	-2.0	321
1818	Herøy	101	100	85	98	116	127	4645556	393	361	245	-10.2	-9.3	-2.3	+6.9	123
1845	Sørfjord	85	107	80	113	110	135	6656456	425	425	422	-16.1	-16.7	-19.2	-2.4	321
1850	Tysfjord	93	104	82	111	110	123	6656456	411	405	394	-12.2	-12.7	-12.8	-0.1	321
1867	Bø	85	78	82	94	150	182	6565654	419	421	409	-13.8	16.0	-15.8	+0.2	312
1926	Dyrøy	85	91	80	99	145	155	6666646	424	420	405	-15.8	-15.8	-14.9	+0.9	123

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte i 1999 og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

4.2 Kommuner med utsikt til mest markert tilbakegang for de unge

De 15 kommunene som ligger an til å få sterkest tilbakegang blant de yngre framgår av tabell 4.2 (kommunegruppe 62). Karakteristikken av vekstutsiktene i utgangspunktet (kolonne 9) viser maksimale nedgangsutsikter for de unge gruppene, og til dels oppgang for eldste. Her har vi altså kommuner som ligger an til å få en kraftig vridning i aldersstrukturen i løpet av kommende tiår. Mest ekstremt er dette for Namsskogan og Karlsøy, som karakteriseres med maksimale vekstutslag i de to øverste aldersklassene.

Av disse 15 kommunene ligger 11 i Nord-Norge. De to nordtrønderske kommunene som er med, Verran og Namsskogan, har de skjevste aldersstrukturene i sitt fylke, mens

Etnedal som eneste Østlandskommune i gruppen har spesielt lave barneinnslag, og med sterk vekstsvikt for de fleste aldersgrupper (kolonne 9). Ullensvang har en jevnere aldersstruktur bak sin svake vekstkraft, hovedforskjellen mellom to kommuner som Ullensvang og Etnedal, som altså er de to eneste fra Sør-Norge utenom Nord-Trøndelag, er ulike nivå og ulik utvikling i fruktbarheten over lang tid. En litt høyere flyttelekkasje fra Ullensvang enn fra Etnedal plasserer disse kommunene omtrent ved siden av hverandre på ranglista i den utgangsbaserte utsiktsanalysen (rangnummer 404 og 406). Begge kommer litt høyere opp på lista når trendene trekkes inn, og det til tross for at vekstkraften i Ullensvang justeres litt ned. Dette skjer fordi det er mange kommuner som får vekstkraften sin justert enda sterkere ned, når trendutviklingen legges til grunn.

Tabell 4.2 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 15 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, og med sterkest nedgangsutsikter for de unge framover.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0541	Etnedal	73	84	86	102	165	144	6666626	405	404	380	-11.3	-12.4	-11.2	+1.2	213
1231	Ullensvang	90	102	85	100	115	143	6656633	397	406	398	-10.7	-12.7	-14.0	-1.3	321
1724	Verran	90	80	77	94	152	179	6666651	415	423	411	-12.9	-16.4	-16.4	-0.1	321
1740	Namsskogan	83	89	80	107	158	130	6666611	430	431	385	-16.8	-19.5	-11.6	+7.9	213
1851	Lødingen	92	96	78	108	135	133	6666633	417	417	407	-13.1	-15.1	-15.2	-0.1	321
1852	Tjeldsund	83	97	86	105	126	142	6665632	398	408	343	-10.8	-12.9	-8.0	+4.8	213
1871	Andøy	94	96	87	103	119	129	6666534	413	414	402	-12.6	-15.0	-14.6	+0.4	312
1917	Ibestad	70	97	66	100	177	185	6666645	435	435	433	-20.9	-22.5	-27.6	-5.1	321
1927	Trangøy	93	92	72	113	131	143	6666553	421	426	387	-14.9	-16.8	-12.2	+4.6	213
1936	Karlsøy	94	98	99	106	124	107	6666611	390	403	361	-10.0	-12.3	-9.1	+3.2	213
1940	Kåfjord	94	97	91	103	132	103	6666616	431	428	425	-17.1	-17.7	-20.1	-2.3	321
1943	Kvænangen	85	81	79	112	150	134	6566614	401	410	430	-11.1	-13.6	-22.6	-8.9	321
2017	Kvalsund	79	84	85	122	148	103	6666616	434	432	427	-20.7	-19.7	-21.0	-1.2	231
2018	Måsøy	82	93	91	111	153	90	6666615	432	434	432	-19.7	-21.8	-25.8	-4.0	321
2022	Lebesby	95	92	93	107	122	101	6666644	428	430	399	-16.6	-19.0	-14.2	+4.8	213

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte i 1999 og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

Halvparten (8) av kommunene har ikke utsikt til reduserte tap i kommende tiår (3-er i første siffer i kolonne 17). For de fleste av disse 8 (alle unntatt Kvalsund) gir trendanalysen i tillegg svekkede utsikter i forhold til den utgangsbaserte, mest for Kvænangen, Ibestad (som lå nederst på ranglista fra før, men kommer likevel to plasser fra bunnen nå) og Måsøy. Det er imidlertid igjen et spørsmål om ikke dette i stor grad kan tolkes som utjevning av "forsinket flytting" i løpet av 1990-tallet. I så fall kan det hende at utgangsutsiktene gir like gode gjetning for utviklingen videre, hvis hensikten er å spå. Siden dødelighetstrendene gir uttrykk for en mer realistisk utvikling for de eldre enn utgangs-

utsiktene, som implisitt ikke forutsetter endring, kan det her lønne seg å se litt på tabellen i det siste vedlegget, som viser anslag etter alder for hver av kommunene.

Det finnes imidlertid også kommuner her som har fått justert opp vekstvikten gjennom trendutviklingen (Namsskogan, Tjeldsund, Tranøy, Karlsøy, Lebesby), for de fleste så mye at de trendbaserte utsiktene gir mindre tilbakegang i kommende tiår enn i det foregående. Dette gjelder i hovedsak små kommuner, med en usikkerhetsmargin som bør tas med i betraktning. Et blick på tabellene i vedlegg viser at selv om Namsskogan for eksempel får oppjustert nedgangsutsiktene så mye som fra 19.5 prosent tilbakegang i utgangspunktet til 11.6 prosent tilbakegang etter trendene (noe som gir kommunen 78 personer flere i 2009, fordelt på alle aldersgrupper), vris aldersindeksene for barn og unge ubønnhørlig ned i løpet av tiåret, og for de eldre like ubønnhørlig opp. For mange kommuner skal det svært mye bedring til i vekstkraften for å snu denne prosessen.

4.3 Kommuner med utsikt til mest markert tilbakegang for de eldre

Det er kun seks kommuner med utsikter til sterk tilbakegang som i aller størst grad vil få denne for de eldste (kommunegruppe 63, tabell 4.3). Hamarøy har maksimal tilbakegang i sikte for barn, men ikke for de andre voksegruppene. Det kan diskuteres om Hamarøys nedgangsutsikter skulle vært karakterisert som ujevn eller usystematisk over alderskalaen, men vi har her lagt vekt på at ingen andre kommuner enn disse seks er karakteriseret med 6-ere i de to siste sifrene (kolonne 9).

Tabell 4.3 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 6 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, med sterkest nedgangsutsikter for de eldre framover.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0430	Stor-Elvdal	86	90	83	101	136	155	4646666	396	370	316	-10.6	-9.8	-6.4	+3.4	123
1644	Holtålen	88	87	79	104	115	187	4454666	399	374	306	-10.9	-9.9	-6.1	+3.8	123
1816	Vevelstad	85	111	72	116	109	144	5646366	408	392	423	-11.8	-11.4	-19.7	-8.2	231
1827	Dønna	89	116	84	99	113	132	4616666	407	402	414	-11.5	-12.1	-16.6	-4.4	321
1842	Skjerstad	96	93	72	93	131	190	4446666	402	385	403	-11.1	-10.8	-14.8	-4.0	231
1849	Hamarøy	94	97	74	107	107	165	6646366	418	411	418	-13.1	-14.2	-17.8	-3.6	321

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte i 1999 og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

Dette er kommuner med en så sterk overvekt av eldre (kolonne 7 og 8), at de i motsetning til kommunegruppe 62 i forrige avsnitt, som vil få skjerpet aldringsprosessen ytterligere i kommende tiår, nå vil begynne på en utjevnende utvikling. Det er altså ikke så mange kommuner av dem som vil få sterkest tilbakegang totalt, som er kommet inn i en slik fase ennå. Grunnen er at dette er så ekstremt "forgubbete" kommuner, at det skal mye til at de vil kunne eldes ytterligere.

Fire av dem ligger i Nordland, i tillegg har vi to av de aller mest forgubbete kommunene i innlands-Norge. Den aller mest forgubbete kommunen på Østlandet er imidlertid Rendalen (nabokommune til Stor-Elvdal). Sammen med Gildeskål og Balestrand utgjør Rendalen den delen av kommunegruppen med moderate nedgangsutsikter, som vil få sterkest tilbakegang for de eldre (gruppe 53). Med disse 9 kommunene (6 i gruppe 63 og 3 i gruppe 53) skulle de fleste av de aller mest forgubbete kommunene i landet være nevnt. Unntaket er Bjarkøy i Troms som har landets aller største andel over 67 år, men med en så skjev aldersprofil at den ikke kommer med i denne rendyrkede klassen for utsikt til eldrenedgang. I stedet har den havnet i gruppe 64, med en usystematisk aldersprofil på den sterke nedgangsutsikten.

Stor-Elvdal og Holtålen ligger an til "å rykke opp" fra laveste vekstklasse, etter hvert som denne eldrenedgangen unnagjøres. De ligger an til å rykke 80-90 plasser opp på ranglista. For de fire nordlandskommunene er det motsatt. Rangeringen forverres eller holdes uendret, og den trendbaserte utsiktsanalysen gir betydelig svekket vekstkraft i forhold til den utgangsbaserte. Dette har imidlertid ikke noe med eldreurviklingen i seg selv å gjøre, som økt dødelighet for eksempel, det skyldes kombinasjonen med økende fraflytting og/eller sviktende innflytting til disse kommunene på slutten av 1990-tallet. Generelt kan dette, som vi har vært inne på flere ganger, skyldes innhenting av forsinket flytting etter lavkonjunkturen omkring 1990. I hvilken grad det er slik, eller om det i større grad kan tolkes som en reell ny trend, kan for enkeltkommuner undersøkes ved hjelp av teknikker som er anført i boka "Regional demografi" (Sørli 1995), men nok en gang fører det for langt å gå inn på det her.

4.4 Kommuner med utsikt til sterk, men ujevn tilbakegang etter alder

Det er 15 kommuner som har utsikter til sterk tilbakegang og ujevne utsikter over alderskalaen. Ingen av dem ligger på Østlandet, og hele 10 av dem er i Nord-Norge, fire i Nordland, to i Troms og fire i Finnmark. Alle de seks i Troms og Finnmark er typiske kystkommuner.

Til tross for ujevn eller usystematisk aldersprofil viser nedgangsutsiktene seg med større tilbakegang enn etter landsutsiktene for de fleste av kommunene i de fire yngste aldersgruppene (kolonne 9). Også dette er kommuner med overrepresentasjon av gamle, og det er kun to av dem som hadde småbarnsgruppen overrepresentert i 1999 (Træna og Røyrvik). Noen flere hadde overrepresentasjon av ungdom og unge voksne (kolonne 4), men bare en av disse er i Nord-Norge. Med dette som utgangspunkt for de kommende vekstutsikter finner vi at 11 av de 15 ikke kan forvente en mindre nedgang i kommende tiår enn i det foregående. Av disse 11 er det bare en kommune (Loppa) som ikke får svekket utgangsutsikten ytterligere gjennom trendjustering (kolonne 17), men igjen må nok mye av grunnen tilskrives utjevning i flytteprosessene.

Det er kun en kommune, Bjarkøy, som får redusert nedgangsutsikten betydelig ved å legge trendbetraktningen til grunn. Også Evenes og Torsken får hevet nedgangsutsikten

noe, og det er mulig at disse tre kan klare ”å rykke opp” til nest nederste vekstklasse i løpet av tiåret. I så fall må imidlertid den positive trendutviklingen fortsette. Det må nok lokalkunnskap til for å kunne vurdere det ytterligere. Et blikk på disse kommunene i det siste tabellvedlegget vil kunne vise hvordan oppjusteringen fordeler seg på aldersklasser, og hvordan aldersindeksene påvirkes gjennom de to utsiktsbetraktningene.

Tabell 4.4 *Kjennetegn ved situasjon, utvikling og utsikter for de 15 kommunene med mest tilbakegang på 1990-tallet, og med ujevn nedgangsprofil etter alder framover.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1412	Solund	89	107	70	105	124	158	6636456	427	422	424	-16.2	-16.2	-20.0	-3.8	321
1413	Hyllestad	97	97	78	104	110	151	6565636	404	395	413	-11.3	-11.6	-16.6	-4.9	321
1546	Sandøy	80	114	75	101	130	158	5636351	414	416	389	-12.8	-15.1	-12.3	+2.7	213
1739	Røyrvik	104	107	88	108	108	83	6646626	433	433	434	-19.8	-20.7	-32.1	-11.4	321
1755	Leka	92	103	78	108	136	112	6666616	426	424	420	-16.2	-16.6	-18.8	-2.2	321
1835	Træna	107	87	100	82	134	111	6664626	410	418	415	-11.9	-15.3	-16.6	-1.4	321
1839	Beiarn	91	96	71	114	136	131	6656416	409	401	410	-11.9	-12.1	-16.3	-4.2	321
1853	Evenes	78	110	71	120	120	140	4636236	412	396	334	-12.4	-11.8	-7.4	+4.4	123
1857	Værøy	100	89	94	95	121	131	6664664	416	415	408	-13.0	-15.0	-15.5	-0.5	321
1915	Bjarkøy	91	71	65	109	109	242	6266565	429	427	321	-16.7	-17.4	-6.7	+10.7	213
1928	Torsken	93	87	86	96	137	148	6564636	400	398	353	-11.0	-11.9	-8.6	+3.3	213
2002	Vardø	94	92	98	102	119	106	6466536	391	407	429	-10.1	-12.7	-21.5	-8.8	321
2014	Loppa	99	80	95	99	135	115	6465641	423	429	417	-15.5	-18.6	-16.9	+1.7	312
2015	Hasvik	98	88	109	96	118	90	6463616	392	409	431	-10.2	-13.0	-23.9	-10.9	321
2019	Nordkapp	97	87	100	103	121	98	6566631	406	419	428	-11.5	-15.4	-21.1	-5.8	321

Innholdet i kolonnene:

1. Kommunenummer
2. Kommunenaavn
3. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 0-13 år i 1999 (de som blir 10-23 i 2009)
4. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 14-25 år i 1999 (de som blir 24-35 i 2009)
5. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 26-42 år i 1999 (de som blir 36-52 i 2009)
6. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 43-60 år i 1999 (de som blir 53-70 i 2009)
7. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 61-73 år i 1999 (de som blir 71-83 i 2009)
8. Indeks som viser innslag i aldersgruppen 74-89 år i 1999 (de som blir 84-99 i 2009)
9. Sjusifrete indikator som karakteriserer vekstutsiktene for ufødte i 1999 og de seks aldergruppene
10. Kommunens rangnummer for vekst totalt på 1990-tallet
11. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den utgangsbaserte analysen, mot 2009
12. Kommunens rangnummer for utsikt til vekst etter den trendbaserte analysen, mot 2009
13. Prosentvis vekst fra utgangen av 1989 til utgangen av 1999
14. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med utgangsbasert analyse lagt til grunn
15. Utsikt til prosentvis vekst i tiåret 1999-2009, med en trendbasert analyse lagt til grunn
16. Forskjellene mellom de to utsiktsanslagene i prosentpopeng (intervallbredde)
17. Tresifret indikator som karakteriserer vekstutsiktene i forhold til på 90-tallet og til hverandre

4.5 Kommuner med moderat tilbakegang

Kommunene i vekstklasse 5 behandler vi mer summarisk, som i kapittel 3.5 viser vi til tabellene i vedlegg. De inneholder samme informasjon som er vist i tabell 4.1-4.4 for alle kommuner, og med ytterligere detaljer for aldersgruppene som inngår i inntektssystemet.

Som for gruppen med utsikter til sterk tilbakegang er det kun to kommuner på Østlandet med blant de 11 med moderate nedgangsutsikter og jevn tilbakegang over aldersskalaen (kommunegruppe 51), det er Ringebu og Flå. Videre finner vi en kommune i Hordaland (Odda), en på Nordmøre (Tingvoll), tre i Sør-Trøndelag (Snillfjord, Hitra og Rennebu), tre i Nordland (Bindal, Vega og Ballangen) og en i Troms (Lavangen). Beliggenheten til disse kommunene er ikke vesensforskjellig fra dem i gruppen med de sterkeste tilbakegangsutsiktene. Lavangen, Ballangen og Bindal har utsikter for kommende tiår som gjør at disse kan betraktes som ”nedrykkskandidater”. Hitra, Snillfjord, Tingvoll og Vega får

motsatt redusert utsikten til tilbakegang i utgangspunktet som følge av trendjustering. For de andre kommunene justerer trendutviklingen nedgangsutsiktene ytterligere litt ned, men ikke for noen kommune betydelig (kanskje med unntak for Lavangen i Troms). Antakelig er det bare den generelle utjevningseffekten som gjør seg gjeldende, med utgangsanalysen som beste grunnlag for å gjette ut fra.

For de ni kommunene med klarest utsikt til nedgang for unge (gruppe 52), finner vi fire på indre Østlandet (Våler i Solør, Engerdal, Dovre og Vestre Slidre). De øvrige er Årdal, Fosnes, Lyngen, Gamvik og Nesseby – de tre siste i Troms og Finnmark. Østlandsdominansen er sterkere her enn i gruppen med utsikter til sterkest nedgang. Ingen av kommunene kan etter utsiktsanalysen vente redusert tilbakegang kommende tiår, kun to (Årdal og Fosnes) får bedre utsikter når analysen baseres på trendutvikling. Hele femseks av kommunene risikerer å komme ned i gruppen med sterk tilbakegang i løpet av tiåret. Svakest ligger Nesseby an. De som best bør kunne ligge an til å holde plassen er ved siden Årdal og Fosnes, er Våler i Solør og kanskje Engerdal.

De tre kommunene med utsikter til moderat tilbakegang (gruppe 53), og sterkest for de eldre er som nevnt i avsnitt 4.3 de sterkt aldrende kommunene Rendalen, Balestrand og Gildeskål. Alle ligger på grensen til å rykke ned til laveste vekstklasse, og for alle peker trendene mot ytterligere tilbakegang. Selv om aldersstrukturene bedres, har flyttingene for de yngre altså svekket vekstkraften på 1990-tallet. Kanskje er det bare snakk om utjevningseffekter av den type vi har diskutert tidligere.

Det er hele 36 kommuner med utsikt til moderat tilbakegang, med utslagene ujevnt eller usystematisk fordelt over aldersskalaen (kommunegruppe 54). Det er en tendens til at kommuner med usystematisk fordelte utsikter av denne type i større grad enn andre er å finne blant kommuner med utsikt til moderat eller svak tilbakegang. Dette er naturlig, siden ujevne utslag over alder rimeligvis ikke gir maksimale utslag i sum. Disse kommunene ligger spredt over store deler av landet, med unntak for Oslofjordområdet og Sørlandet (ingen kommuner i Østfold og Vestfold, og kun Åmli i Aust-Agder). Det fører for langt å navngi alle kommunene her, vi viser nok en gang til tabellene i vedlegg.

Et flertall av kommunene (23 av de 36) kan vente redusert nedgang i løpet av kommende tiår, de aller fleste av disse har mindre tilbakegang i utsikt som følge av trendjustering enn etter utgangsutsiktene. Det er kun tre kommuner som risikerer å "rykke ned" til nederste vekstklasse, det er Rødøy i Nordland, Salangen i Troms og Tustna på Nordmøre. Det er imidlertid ikke så mange andre heller, kanskje bare et par-tre, som ligger an til å få redusert tilbakegangsutsiktene så mye at de vil rykke opp i vekstklasse 4 (med svak tilbakegang). Dem dette kan gjelde, er små kommuner hvor trendjusteringene av ulike grunner kan ha gitt for store utslag. En mulig grunn kan være uforholdsmessige store utslag av engangshendelser, for eksempel i de årlige endringene i flyktningebosettingen på 1990-tallet. Små kommuner med mange innvandrere er naturligvis sårbare ved betraktninger av denne type.

Litteratur

Juvkam, D. og Sørli, K. (2000): "Demografiske hovedtrekk i fire storbyregioner". NIBR prosjektrapport 2000:4

Sørli, K. (1995): "Regional demografi". Tano-Aschehaug, Oslo

Begreper, ord og uttrykk

Både i rapporten som helhet og i tabellvedleggene som følger går det igjen en del ord og uttrykk, som vi her har samlet i en oversikt. Noen av dem er litt tekniske, og en del går igjen i titler og tabellhoder. Beskrivelser av de mest sentrale begrepene og uttrykkene kan være til hjelp hvis man vil studere tabellene som følger i større detalj.

Aldersindekser

En aldersindeks viser innslaget i aldersgruppe i en kommune, målt i forhold til tilsvarende innslag i landsbefolkningen. Indeksene gjelder for et gitt tidspunkt, her presenteres indekser ved utgangen av 1999 basert på registrerte folketall, og indekser som er utledet fra resultat av de to utsiktsanalysene for 2009.

En indeks indikerer i hvilken grad en aldersgruppe er over- eller underrepresentert i befolkningen i en kommune. Teknisk beregnes indeksen som den andelen aldersgruppen utgjør av befolkningen i en kommune totalt, i forhold til tilsvarende andel i landsbefolkningen, multiplisert med 100. Det betyr at hvis en indeks er lik 100, er innslaget som på landsnivå. Avviket fra 100 er et mål for hvor store aldersskjevhetene er i ulike grupper.

Karakteristikk av vekstutsiktene i utgangspunktet (sjusifret indikator)

Ved hjelp av sju siffer, et for hver av de sju aldersgruppene som legges til grunn i første del av analysen, gis det med verdier fra 1 til 6 en karakteristikk av vekstprofilen etter alder i hver kommune. Karakteristikken viser hvordan utsiktene til vekst og nedgang varierer i forhold til landsutsiktene i de sju aldersgruppene.

Sifrene korresponderer med størrelseskategoriene 1-6, definert ved de seks vekstklassene, på følgende måte. Grensene er satt ved prosent for utsikt til vekst og nedgang i samme avstand fra landsgjennomsnittet målt i prosentpoeng, som de prosenttall som definerer de seks vekstklassene for oppgang og nedgang totalt. Oslo har for eksempel følgende nokså spesielle indikator: 1111256. Det betyr at Oslo har maksimale avvik i vekstutsiktene i de fire yngste aldersklassene, utsikt til moderat mervekst for gruppe 5 (den som følger av etterkrigsbølgen) og så et moderat og et sterkt avvik i negativ retning i utsiktene for de eldste gruppene henholdsvis.

Kommuner med bare 1-ere i indikatoren vil altså ha maksimale vekstutsikter over hele aldersskalaen, med mer enn ti prosentpoeng høyere vekstanslag enn landsutsiktene i alle aldersgrupper. Tilsvarende vil kommuner med bare 6-ere ha maksimale nedgangsutsikter, med mer enn ti prosentpoeng lavere vekstanslag. Kommuner karakterisert med jevne tallrekker vil falle inn i strukturkategori 1, de ujevne og usystematiske kommer i struktur-

kategori 4. Strukturkategori 2 kjennetegnes ved at de karakteristiske sifrene forekommer for de unge, strukturkategori 3 karakteriseres med tilsvarende sifre for de eldre.

Karakteristikk av utvikling i vekstutsiktene (tresifret indikator)

Denne indikatoren har tre siffer, og angir for det første om det kan ventes sterkere eller svakere befolkningsutvikling i kommende tiår enn i det foregående, og for det andre om den utgangsbaserte analysen gir utsikter til sterkere vekst enn den trendbaserte, eller omvendt. Første siffer indikerer rang for veksten fra 1989 til 1999. Det midterste sifferet indikerer rangen for det utgangsbaserte utsiktsanslaget. Siste siffer indikerer rangnummeret etter den trendbaserte analysen. Seks mulige indikatorer finnes:

- 1 2 3 Utsiktsanalysen øker vekstutsiktene for kommende tiår, og sterkere med trender lagt til grunn (21 kommuner)
- 1 3 2 Utsiktsanalysen øker vekstutsiktene for kommende tiår, men svakere med trender lagt til grunn (1 kommune, og for denne er forskjellen omtrent null)
- 2 1 3 Utsiktsanalysen gir lavere vekstutsikter i utgangspunktet, men trendene styrker og snur bildet mot å antyde sterkere vekst i kommende tiår (169 kommuner)
- 2 3 1 Utsiktsanalysen gir økte vekstutsikter i utgangspunktet, men trendene svekker og snur bildet mot å peke mot svakere vekst i kommende tiår (27 kommuner)
- 3 1 2 Utsiktsanalysen svekker vekstutsiktene i utgangspunktet, men mindre når trendene legges til grunn (81 kommuner + landsutsiktene)
- 3 2 1 Utsiktsanalysen svekker vekstutsiktene i utgangspunktet, og sterkere når trendene legges til grunn (136 kommuner)

Noen observasjoner: Kun 22 kommuner har intervallet for sine vekstutsikter for det kommende tiåret liggende over vekstnivået for det foregående. Til sammenligning er det hele 217 kommuner som har intervallet for vekst i kommende tiår liggende under nivået fra 1990-tallet. Også landsutsikten er av denne type. Dette henger sammen med nedgangen i den unge voksegenerasjonen, og at barnefødsleene av den grunn også vil gå ned.

Det er flest kommuner med indikator 2-1-3, dvs. med utsikter til vekst som faller på hver sin side av den registrerte veksten på 1990-tallet, og med det trendbaserte utsiktsanslaget som det høyeste. Den nest største gruppen har indikatoren 3-2-1, altså slik at etter begge versjonene av utsiktsanalysen svekkes vekstutsiktene i forhold til foregående tiår. Mange av de mindre distriktskommunene har fått denne karakteristikken.

Rangnummer

Tabellene i et annet tabellsett inneholder et rangnummer, som viser til rekkefølgen for vekst og tilbakegang i landets 435 kommuner på 1990-tallet, og etter de to utsiktsanalysene. Kommunen med størst vekst på 1990-tallet (Frogn) har rangnummer 1, kommunen med størst tilbakegang (Ibestad) har rangnummer 435. Frogn beholder sin førsteplass etter den utgangsbaserte analysen for kommende tiår, men faller ned på en femteplass når trendene trekkes inn. Ibestad unngår ikke sisteplassen i utgangspunktet, men rykker to plasser opp (egentlig bare en, grunnet de nevnte problemene med store grense-reguleringer i Sogn og Fjordane), når trendutviklingen tas i betraktning.

Utsiktsanalyse

Herunder: Utgangsbasert utsiktsanalyse og trendbasert utsiktsanalyse

Utsiktsanalyse er en svært enkel metode for å anslå folketallet et visst antall år fram, basert på forholdet mellom kullstørrelser for årskull født med det samme antall års mellomrom. I denne analysen er tidsperspektivet ti år.

To versjoner er brukt. Vi har en standardversjon kalt **utgangsbasert utsiktsanalyse**, og en modifisert variant som er kalt **trendbasert utsiktsanalyse**. I den utgangsbaserte analysen antydes befolkningsveksten i utgangspunktet, kun basert på forholdet mellom kullstørrelser på ulike alderstrinn i 1989 og 1999. Slike utsikter slår til på et alderstrinn, hvis gevinster og tap som følge av flytting og dødelighet i løpet av den tiårige aldersfasen som skal gjennomleves fra 1999 til 2009, repeteres i forhold til atferden for de tidligere årskull som har gjennomlevd den aktuelle fasen. Standardmetoden er beskrevet i boka *Regional demografi*, kapittel 5 (Sørli 1995) og den modifiserte varianten i NIBR prosjektrapport 2000:4, kapittel 7 (Juvkam og Sørli, 2000).

Den trendbaserte analysen viser hvordan vekstutsiktene som antydes i utgangspunktet kan bli justert av pågående endringer som kan registreres for årskullene som er kommet inn i hver slik aktuelle tiårsfase i 1999. Vi kan ikke vite om slike endringer, som altså registreres for kortere delfaser enn de tiårige, representerer en varig eller en midlertidig trend i utviklingen. Ofte er slike aldersspesifikke endringer kun uttrykk for at årskullene ikke gjennomfører sin flytteatferd og finner sin død i samme takt over livsløpet. Men trendene kan også representere nye og varige atferdstrekk. Avtakende dødelighet over lang tid er et eksempel på det.

Hvis trendene i størst grad viser seg å bli midlertidige, slik det ofte er ved flytting, vil utgangspunktets utsiktsanalyse være realistiske. Hvis de representerer en varig vridning i atferdsmønsteret, vil trendanalysen gi et mer realistisk anslag. Erfaring tilsier at en del av korttidsendringene som regel alltid kan tilskrives (ofte konjunkturbestemte) faseforskyvninger og at det øvrige vil vise seg å bli stående som permanente forskjeller fra kull til kull.

De to utsiktsanslagene antyder et forventet intervall. Når det for ganske mange kommuner er små forskjeller på de to anslagene, betyr det at årskullene i stor grad er "i rute", og at samfunnskraftene i sum har påvirket med omtrent samme resultat som før. For noen få kommuner er det imidlertid svært store forskjeller. Dette skyldes da som regel at det har skjedd noe spesielt – ofte forbundet med en engangshendelse av tilfeldig eller strukturell karakter (eksempler: utbyggingen av Gardermoen flyplass og nedleggelse av gruvene i Røyrvik på 1990-tallet).

Det er grunn til å tro at mye av flytteendringene for kommende tiår best er fanget opp i den utgangsbaserte analysen, men at de fleste dødelighetsendringer bør tolkes som trendutvikling. Grunnen til det første er at mange av de generelle flytteendringene som er fanget opp i trendene i løpet av 1990-tallet i større grad enn å representere nye og vedvarende endringstrekk, kan betraktes som utjevninger av tidligere faseforskyvninger, oppstått ved at en kraftig høykonjunktur på annen del av 1990-tallet nokså brått overtok etter en sterk og langvarig lavkonjunktur i årene foran. Dermed opphentes forsinkelser i flytteprosessen for en del årskull. For dødelighetsutviklingen er vurderingen motsatt. Levekårs- og helseforbedringer løpende har gitt lavere dødelighet og lenger levealder fra kull til kull gjennom lang tid. Det er ingen grunn til å tro at denne utviklingen vil stoppe det kommende tiåret.

Vekstklasser, struktur kategorier og kommunegrupper

Kommunene er gruppert i 24 grupper, bygget opp på seks nivåklasser for vekst eller tilbakegang, og på fire struktur kategorier for hvordan endringene ligger an til å fordele seg over alder. De seks klassene for vekst og tilbakegang er som følger.

1. Kommuner med utsikter til sterk vekst, mer enn 10 prosent totalt
2. Kommuner med utsikter til moderat vekst, fra landsgjennomsnittet og opp til 10 prosent
3. Kommuner med utsikter til svak vekst, under landsgjennomsnittet på 5.8 prosent
4. Kommuner med utsikter til en liten tilbakegang, mindre enn 5.8 prosent
5. Kommuner med utsikter til en moderat tilbakegang, mellom 5.8 og 10 prosent
6. Kommuner med utsikter til sterk nedgang, mer enn 10 prosent

De fire strukturkategoriene, basert på utsiktene i aldersgruppene, er som følger

1. Kommuner med utsikt til omtrent jevn vekst eller nedgang over alderskalaen
2. Kommuner med utsikt til spesiell vekst eller nedgang for barn og ungdom
3. Kommuner med utsikt til vekst eller nedgang spesielt for eldre
4. Kommuner med utsikt til vekst eller nedgang, ujevnt fordelt og uten noen systematisk aldersprofil

De 24 kommunegruppene er identifisert med tosifrete nummer, det første angir vekstklassen (1-6), det andre strukturkategori (1-4). Numrene løper dermed fra 11 til 64.

Vekstproporsjon

Forholdet mellom folketallet på to tidspunkter, ganget med 100. Er vekstproporsjonen over 100, indikeres vekst i løpet av perioden. Er proporsjonen under 100, indikeres tilbakegang. Prosentvis endring finner man ved å trekke 100 fra vekstproporsjonen.

Tabellsett 1. Noen oppsummeringer

I dette tabellsettet presenteres resultatene i form av fem oppsummeringstabeller. Til venstre vises registrerte folketall og vekstproporsjon ved utgangen av 1989 og 1999, til høyre framgår utgangsbasert og trendbasert anslag for folketall og vekst fram mot utgangen av 2009. De fem små tabellene oppsummerer tall for landsdeler, fylker, kommunene etter sentralitet, gruppert etter befolkningsstørrelse i kommunene i 1999, og gruppert etter nivået for kommunenes frie inntekter i 1999. For hver inndeling framgår også antall kommuner i hver gruppe. Helt ut til høyre i tabellene framkommer den tresifrete indikatoren som antyder om utsiktene er i ferd med å styrkes eller svekkes.

Ut fra de to utsiktsmetodene framkommer det som for kommunene et intervall, som vi kan regne som det sannsynlig at de framtidige folketallene vil falle innenfor. Når intervallet er svært lite, slik som for fylkene Oppland og Aust-Agder, forteller dette at det i sum har skjedd svært små endringer i løpet av 1990-tallet, og at trendene dermed ikke justerer utsiktsbildet gitt i utgangspunktet. Kommende endringer vi ennå ikke har sett begynnelsen på, kan imidlertid sprengte slike små intervaller. For kommuner eller regioner med store intervaller, slik som for Finnmark som er fylket hvor trendene justerer utsiktsanslaget mest ned, eller for Østfold og Akershus som har fått justert vekstanslaget mest opp, fanger trendberegningene at det i sum er store endringer på gang på 1990-tallet.

Man må selv gjøre en vurdering av i hvilken grad dette kan ha å gjøre med nye og varige eller vedvarende utviklingstrekk, eller om det bare er midlertidige faseforskyvinger som senere vil bli utvasket, som i størst grad ligger under. Slike vurderinger vil best måtte gjøres på kommunenivå, og aller best ved å se på tilsvarende tall for aldersutviklingen i siste tabellvedlegg. Noen hovedregler som hjelp til å tolke er gitt foran i rapporten.

Tabellsett 2. Hovedtall for kommunene

Informasjonen i dette tabellsettet er om ikke i samme form, så likevel analog med den som ble tabellert og kommentert i kapittel 3 for kommunene med utsikter til sterkest vekst, og i kapittel 4 for kommunene med utsikter til sterkest tilbakegang. Her omfattes alle landets kommuner. Det presenteres fire tabeller, hvor to og to har likt innhold, men med ulik kommunerekkefølge. Første tabell i begge sett er sortert på kommunenummer i vanlig rekkefølge. Den neste tabellen i hvert sett har kommunene gruppert etter de 24 kommunegruppene basert på vekstklasse og strukturkategori, riktignok med litt forskjellig undersortering (på rangnummer i den ene og på kommunerekkefølge i den andre). På den måten kan de to siste tabellene i sammenheng også brukes til å studere sammensetningen av de 24 gruppene. Sammen gir altså vedleggstabell 2.3 og 2.4 en god oversikt over sammensetningene av de 24 gruppene. Disse er ikke publisert fullstendig noen andre steder i rapporten.

I det følgende kommenteres kort kun innholdet i de to første tabellene, siden de to neste er analoge. Vedleggstabell 2.1 (og 2.2) inneholder all informasjon som framkommer i tabellene i kapittel 3 og 4, unntatt de seks aldersindeksene. Sammen med noen av de andre hovedindikatorene fra basisanalysen er også de seks aldersindeksene presentert i vedleggstabell 2.3 (og 2.4). Indeksene forteller noe om innslaget i hver av de seks aldersgruppene som vi innledningsvis brukte til å identifisere og rendyrke alderssjikt med utsikt til kun oppgang og alderssjikt med utsikt til kun nedgang på landsnivå i kommende tiår.

Tabell 2.1 (og 2.2) inneholder kommunenummer og navn, kommunegruppe etter vekstklasse og strukturkategori, rangnummer for registrert vekst totalt på 1990-tallet, rangnummer for vekstutsiktene i det utgangsbaserte alternativet i første tiår på 2000-tallet, rangnummer for vekstutsiktene i det trendbaserte alternativet for samme tiår, og den sju-sifrede karakteristikken av vekstutsiktene i aldersgruppene i tiåret. Deretter følger folketall totalt, først de registrerte tallene ved utgangen av 1989 og 1999, og deretter anslagene etter de to utsiktsalternativene. Så følger tre vekstproporsjoner for veksten i kommunene totalt, først den registrerte på 1990-tallet, deretter for de to utsiktsalternativene. De to siste kolonnene viser bredden på intervallet for totalvekst som følger av de to utsiktsanslagene, og i siste kolonne vises den tresifrede karakteristikken som indikerer om utsiktene ser ut til å styrkes eller svekkes, i forhold til foregående tiår og med trendjusteringene sett i forhold til det utgangsbaserte alternativet. Til høyre i vedleggstabell 2.3 (og 2.4) finner vi de seks aldersindeksene, som er den eneste informasjon i denne tabellen som ikke også finnes i vedleggstabell 2.1. Kanskje burde tabell 2.3 (og 2.4) stått først, siden disse ikke inneholder resultater fra utsiktsanalysene. Siden tabell 2.1 (og 2.2) dekker all informasjon, unntatt aldersindeksene, har vi likevel valgt å sette disse tabellene først.

Tabellsett 3. Utsikter for aldersgruppene

I dette tabellsettet presenteres resultatene fra utsiktsanalysene spesifisert på inntekts-systemets aldersgrupper. Det er tre tabeller som alle er bygget likt opp. De to første er små, og gir tall for henholdsvis fylkene og de 24 kommunegruppene. Den siste store tabellen gir tall for hver kommune. Både registrert folketall ved utgangen av 1999, og anslagene for 2009 etter de to versjonene av utsiktsanalysen inngår i tabellene. Også aldersindekser knyttet til de tre folketallene er med. Ved å se de tre aldersindeksene i sammenheng har man et grunnlag ikke bare for å vurdere om de ulike gruppene av barn og eldre er store eller små, men også om utviklingen peker i retning av økende eller avtakende skjevhet, og om eller på hvilken måte trendinnvirkningen på 1990-tallet endrer dette inntrykket.

